

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Bötning inte bara ett Göteborgsfenomen

– En kvantitativ studie av de handlingar som ingår i bötningsbegreppet och dess förekomst på två orter utanför Göteborg

Socionomprogrammet

C- uppsats

Författare: Linda Norelius och Martin Kagerin

Handledare: Kristian Daneback

Abstrakt

Titel: Bötning inte bara ett Göteborgsfenomen – en kvantitativ studie av de handlingar som ingår i bötningsbegreppet och dess förekomst på två orter utanför Göteborg.

Författare: Linda Norelius och Martin Kagerin

Nyckelord: Bötning, skola, ungdomsbrott, kön, kvantitativ studie.

Syftet med uppsatsen är att problematisera användningen av begreppet bötning i förhållande till de handlingar som de utgörs av och att se förekomsten av sådana handlingar på två orter i Västsverige. Syftet är att vidga begreppet och att försöka hitta förklaringsmodeller till varför bötningsrelaterade handlingar förekommer. De centrala frågeställningarna är: Hur ser fördelningen bland dem som utsätter andra och de som blir utsatta för bötningsrelaterade handlingar ut mellan könen på de orter som ingår i undersökningen? I vilken utsträckning känner ungdomarna oro inför att bli utsatta för bötningsrelaterade handlingar? Vilka former av påtryckningar används för att böta någon? Hur ser ungdomarnas förtroende ut till vuxna när det gäller att tala om bötning? I vilken utsträckning känner man till innerbörden i bötningsbegreppet utanför Göteborg?

Uppsatsen bygger på en enkätundersökning där förstaårselever från två gymnasieskolor i Västsverige fått besvara ett antal frågor som behandlar deras egna erfarenheter av bötningsrelaterade handlingar. De teorier som använts för att förklara orsaker och samband mellan ungdomarna och bötningsproblematiken är socialpsykologi och utvecklingsteori.

Några av de slutsatser som vi har dragit av analysen är att begreppet bötning är lokalförankrat och bötningsrelaterade handlingar förekommer även utanför Göteborgsregionen.

Tack till:

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Kristian Daneback som har bidragit med värdefulla och insiktsfulla kommentarer under arbetet med studien.

Vi vill även tacka personal på de skolor som deltagit i studien för deras tillmötesgående och medgivande att medverka i studien.

Sist men inte minst vill vi tacka de ungdomar som deltagit i studien genom att besvara våra enkäter.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	4
2. Tidigare forskning.....	5
2.1 Brottslighet bland ungdomar, offer och gärningsman	6
2.2 Våld och brott i skolmiljö	7
2.3 Bötning	8
2.4 Sammanfattning av kunskapsläget	10
3. Teoretiska perspektiv.....	12
3.1 Rollteori och roller.....	12
3.2 Socialisation och ungdomsperioden	14
3.3 Grupper.....	16
3.4 Makt och lydnad	18
4. Metod.....	19
4.1 Förförståelse	19
4.2 Urval	20
4.3 Enkätens genomförande	21
4.4 Bortfallsanalys	22
4.5 Bearbetning och analys.....	23
4.6 Forskningsetiska principer.....	24

4.7 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	26
5. Resultat och analys.....	30
5.1 Oro och rädsla för att bli utsatt för brott.....	30
5.2 Grupper och agerande.....	35
5.3 Vilka ungdomar utsätter andra för bötningsrelaterade handlingar?	39
5.4 Vilka ungdomar blir utsatta för bötningsrelaterade handlingar?	42
5.5 Kännedom om begreppet bötning.....	46
6. Slutdiskussion	48
6.1 Förslag till vidare forskning	50
Bilaga1.....	
Bilaga2.....	

1. Inledning

Bötning är ett begrepp som blivit alltmer uppmärksammat framförallt i media.

Göteborgsposten publicerade år 2005 en artikelserie om fenomenet bötning. Artiklarna i denna serie handlade om att maffiametoder blivit allt vanligare på skolor i Göteborg och dessa maffiametoder benämndes som bötning. Detta innebär att barn och ungdomar har tagit efter de kriminella gängerna och ungdomarna tvingar jämnåriga att betala det vill säga böta för påhittade eller verkliga skulder. Bötningssproblematiken är inte ett unikt problem för någon eller några enskilda stadsdelar i Göteborg utan förekommer i samtliga. Polisen menar att de står maktlösa på grund av att ungdomarna inte vågar berätta eller anmäla och mörkertalet är därför stort. Sådant som kan utgöra grunden för bötningssituationer kan vara vad som helst så som skulder för dataspel, bortslarvade jeans eller för att man pratat illa om någon annan (Bäckström Lerneby 2005-11-27).

Att böta någon ses av vissa ungdomar som ett enkelt sätt att skaffa sig pengar på. Ungdomar som bötar menar att man vet exakt hur mycket pengar man får och när och dessutom är det ingen som anmäler det. Ungdomarna menar att bötning är en del av vardagen. Att böta någon är lättare än att stjäla eller snatta i någon affär eftersom risken att bli anmäld för att böta är minimal. Det är oskrivna regler som gör att bötning blir möjlig eftersom systemet bygger på rädsla och status (Bäckström Lerneby, 2005-11-27). Enligt den bild som framställs i media blundar vuxenvärlden för bötningssproblematiken. Skolpersonal, föräldrar och politiker behöver ta ett större ansvar och gemensamma handlingsstrategier efterlyses för att ingripa mot bötning (Lindberg, 2005-11-29).

I debatten kring bötning har det framkommit att de ungdomar som bötar löper en större risk för att senare rekryteras till kriminella gäng. I samband med att bötningssproblematiken har blivit mer uppmärksammat både av vuxenvärlden och av media så har de handlingar som ingår i bötningssproblematiken fått nya namn som ett sätt att maskera dessa handlingar. Exempel på ett sådant namn är vadslagning (Gaversjö, 2007-12-06). Det finns problem med att använda sig av ordet bötning för att beskriva de handlingar som ingår i begreppet.

Både Engelbrektsson och Bäckström Lerneby (2007-01-16) tar upp svårigheten kring att använda bötningsbegreppet. De menar att man borde benämna handlingarna efter vad de är i fråga om brottsrubricering exempelvis: utpressning, försök till utpressning, olaga hot och övergrepp i rättssak.

Tidigare forskning i området har fastslagit att medias bild av bötning är överdriven och att bötning inte sker i den omfattning som vi läst om i tidningarna (Persson & Sandström, 2007). Dock menar Eliasson och Hällqvist (2006) att bötning är något som sker i hela landet och enligt deras undersökning som genomfördes på internetsajten Lunarstorm har näst intill nio procent av de ungdomar som deltagit i undersökningen blivit utsatta för bötning. Tidigare forskning på det internationella området visar även att det finns en rädsla bland ungdomar för att bli utsatta för hot och våldsrelaterade handlingar (Hutchinson Wallace, 2005) och enligt Brottsförebyggande rådets rapport (2006:7) är det vanligast att ungdomar begår brottshandlingar i skolmiljö.

Bötning kan som fenomen förklaras med hjälp av socialpsykologin. Socialpsykologin handlar om att förstå samspelet mellan individer, deras tankar, känslor och beteenden genom att sätta det i relation till det omgivande samhället (Angelöw & Jonsson, 1990). Vi kommer att använda socialpsykologin till att söka förståelse och förklaringar till ungdomars beteenden och hur ungdomar kan påverkas av det omgivandesamhället det vill säga av skola, kamratgrupper, familj och så vidare.

Bötning är ett begrepp som hämtats från ungdomars egen benämning och inbegriper ett flertal olika handlingar. Det är därför nödvändigt att definiera vilka handlingar som innefattas av bötningsbegreppet. Tidigare forskning i området har benämnt bötning som: *"Bötning är inte ett brott per definition, ordet saknar motsvarighet i lagen. Istället är det en benämning på beteenden som kan innefatta en mängd olika, var för sig brottsliga gärningar. Bötning kan innefatta allt från våldtäkt och sexuellt tvång till rån eller misshandel. Vanligast är dock att bötning lagförs som utpressning eller försök till utpressning"* (Eliasson & Hällqvist, 2006).

I den ovan nämnda studien har man ansett att det är viktigt att skilja på bötning och mobbning. För att skilja bötning från "vanlig" mobbning kan man utgå från att bötaren kräver någon disposition från offret. Mobbning är hot, våld eller andra trakasserier som inte sker utifrån explicita eller implicita krav (Eliasson & Hällqvist, 2006).

Vi menar att Eliasson och Hällqvists (2006) definition av bötningsbegreppet är för snäv i den bemärkelsen att den inte inkluderar den sociala aspekten. Eliasson och Hällqvist (2006) definition betonar främst den juridiska aspekten. Vi menar att bötning bör inkludera ett maktperspektiv eftersom bötning är en handling som utförs med hjälp av makt. Sociala fenomen uppstår på grund av makt (tvång). Makt innebär att en individ utför påtryckningar för att få någon att göra det som han eller hon vill. Det är möjligt tack vare att den som utför påtryckningarna kontrollerar effektiva sanktioner det vill säga straff eller belöningar för att på så vis tvinga en annan individ att göra det som han eller hon vill (Gilje & Grimen, 2007).

Utifrån ovanstående vill vi definiera bötning som, *Bötning är ett fenomen som utförs med hjälp av makt. De handlingar som inbegrips av begreppet bötning har även sociala dimensioner. Bötning är ett beteende som kan innefatta en mängd olika, var för sig brottsliga gärningar. Bötning kan handla om våldtäkt, sexuellt tvång, rån, misshandel, skadegörelse dock handlar den vanligaste formen av bötning om utpressning eller olika försök till utpressning. Bötning används för att driva in en verklig eller påhittad skuld eller oföränt. Bötning sker i regel i en kontext där den som bötar och den som blir bötd räkner med att regelbundet träffa varandra. Bötning kan även innefatta initieringsriter, att utföra olika handlingar för att på så sätt bli en del av en grupp eller gemenskap. De sociala dimensionerna som inbegrips och som kan sättas i samband med begreppet bötning anser vi vara: gruppträck, status, lydnad, rädsla och grupptillhörighet.*

Denna studie kommer främst att inrikta sig på bötningsproblematiken och dess förekomst utanför Göteborgsregionen. Detta görs för att undersöka om bötningsrelaterade handlingar förekommer i andra delar av Västsverige. Vi tror att de som kan vara intresserade av att ta del av denna studie är personal i skolor, socialtjänst, fritidspersonal, polis och andra verksamheter och organisationer som arbetar med ungdomar eller som kommer i kontakt med dem genom sin verksamhet eller vardag.

Vi hoppas att vi genom denna studie kan bidra till att fler blir engagerade i bötningsproblematiken.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att se på förekomsten av fenomenet bötning på två mindre orter utanför Göteborg. Vi vill bryta upp begreppet bötning i mindre beståndsdelar för att se utbredning eller förekomst av olika handlingar som kan innefattas av begreppet bötning. Begreppet bötning kan ses som lokalförankrat i Göteborgsregionen och därför tror vi att det är av stor vikt att se till de bakomliggande handlingar som utgör bötning snarare än begreppet i sig. Utifrån dessa syften har vi formulerat följande frågeställningar.

- Vilka former av påtryckningar används för att böta någon?
- I vilken utsträckning känner ungdomarna till innebörden i bötningsbegreppet utanför Göteborg?
- Hur ser ungdomars förtroende till vuxna ut när det gäller att tala om bötning?
- Hur ser fördelningen ut bland dem som utsätter andra och de som blir utsatta för bötningsrelaterade handlingar ut mellan könen och på de orter som ingår i studien?
- I vilken utsträckning känner ungdomarna oro inför att bli utsatt för bötningsrelaterade handlingar?

2. Tidigare forskning

Vi har funnit lite tidigare forskning som tar upp själva fenomenet bötning. Bötning kan ses som ett relativt lokalt begrepp som är kopplat till Göteborgsregionen vilket kan vara en av förklaringarna till avsaknaden av tidigare forskning i området. Den forskning som vi funnit kring begreppet bötning är även skriven i Göteborg. För att finna tidigare forskning i området valde vi att se till de handlingar som bötningsbegreppet utgörs av istället för begreppet i sig.

För att finna internationell forskning i området har vi använt oss av Illumina och sökmotorn psyk info. De sökord som har använts är: 1. School, crime, youth 2. adolescents, victimization 3. Youth, extortion 4. Young, extortion 5. Youth, crime, victim 6. Offenders, school. Största delen av den internationella tidigare forskning som dessa sökord genererade behandlar förebyggande arbete med ungdomar och i skolor men även grövre våldsbrott så som mord, mordförsök och skjutvapen i skolor. Denna forskning anser vi inte har någon direkt anknytning till det område som vi ämnar belysa utifrån bötningsbegreppet. Vi har dock funnit två internationella produkter som vi anser ha anknytning till bötningsbegreppet. Den första är en artikel från U.S Department of education, Institute of education sciences som heter Indicators of school crime and safety 1998. (Kaufman. Mfl.1998) Den andra är The impact of parental attachment and feelings of isolation on adolescent fear of crime at school. (Hutchinson Wallace, 2005)

När det gäller tidigare forskning som har gjorts i Sverige har vi funnit mer men ändå ett ganska begränsat utbud. Den sökmotor som använts för att få fram detta är Libris och sökorden där var: 1. Bötning 2. Skola, utpressning, rån 3. Offer, gärningsman, skola 4. ung, brott, våld, skola. Vi har även använt Google scholar för att söka efter tidigare forskning och sökorden där har varit: 1. Rån, utpressning, skola 2. utpressning, ungdomar 3. förövare, brott, unga 4. brott, skolmiljö 5. hot, våld, skolungdomar. Dessa sökord som använts på de olika sökmotorerna har genererat: Bötning, en studie av utbredning och natur (Eliasson & Hällqvist, 2006), Bötning, en tidningsanka eller ett allvarligt problem?, Olika professionella i Göteborg ger sin bild av problemet (Persson & Sandström, 2007), Ungdomar och brott åren 1995-2005, resultat från sex självdeklarationsundersökningar bland elever i årskurs 9 (BRÅ-rapport, 2006:7), Ungdomar som rånar ungdomar i Malmö och Stockholm (BRÅ-rapport, 2000:6).

2.1 Brottslighet bland ungdomar, offer och gärningsman

Det finns en stor rädsla bland ungdomar för att bli utsatta för hot och våldshandlingar. Dock är osäkerhet och rädsla något som är vanligt bland ungdomar som befinner sig i adolescensfasen. Trots det har det ägnats lite forskning åt till att finna förklaringsmodeller till varför det förhåller sig på detta vis. En förklaringsmodell är hur ungdomars relation till sina föräldrar påverkar deras upplevelser av rädsla för att bli utsatta för hot och våldshandlingar. Det kan ses som ett led i att ungdomar som har sämre känslomässigt förhållande till sina föräldrar i högre utsträckning även tenderar att själva utsätta andra för olika former av hot, våldsbrott eller andra kriminella handlingar och att de även löper större risk att missbruka droger. Detsamma gäller även för ungdomar som har en hög känsla av isolering gentemot sina kamrater (Hutchinson Wallace, 2005).

Rapport 2006:7 påvisar även att det förekommer nivåskillnader inom vissa sociodemografiska grupper. Exempelvis föräldrars yrke, om man har invandrabakgrund, om föräldrarna är separerade eller sammanboende, om man bor i villa. Enligt rapport 2006:7 är det dubbelt så många som kommer från arbetarhem som begår brott. Det är fler unga som bor i lägenhet, har invandrar bakgrund eller som kommer från en splittrad familj som uppgett att de begår brott, jämfört med dem som bor i villa, har sammanboende föräldrar och som inte har invandrabakgrund. Det finns ett samband mellan brott och en riskfylld livsstil. Med riskfylld livsstil menas i detta avseende att unga ofta vistas i centrum eller liknande samlingsplatser på kvällstid, umgås med kamrater som begår brott samt att ofta dricka sig berusad. De som har en riskfylld livsstil begår och utsätts för brott i högre utsträckning än de som inte har en riskfylld livsstil (Rapport 2006:7).

Det finns en skillnad i hur pojkar och flickor upplever sin situation. De pojkar som har en bra relation till sina föräldrar upplever mindre risk att utsättas för hot och våldsbrott i skolan. Dock är situationen för flickor med god kontakt till sina föräldrar inte densamma. Hos flickorna finns det inga tydliga tecken på att en god kontakt till sina föräldrar skulle bidra med en minskad rädsla för att bli utsatta för brott (Hutchinson Wallace, 2005).

De brottshandlingar och problembeteenden som Rapport 2006:7 tar upp begås främst av pojkar. Dock är skillnaderna mellan könen näst intill marginell på flera av punkterna.

Majoriteten av de ungdomar som begår brott har gjort detta vid något enstaka tillfälle, det är en mindre del av ungdomarna som har begått många brott. Pojkar och flickor utsätts i liknande utsträckning för hot som gör att de upplever sig som rädda (Rapport 2006:7).

Dock visar rapport 2000:6 på skillnader i könsfördelningen mellan de som blivit utsatta för brott och de som begått brott. Enligt rapport 2000:6 är det tio procent av pojkarna och fem procent av flickorna som varit utsatta för rån under sin tid på högstadiet. Då även de som varit utsatta för rånförsök under högstadietiden inkluderas i dessa siffror stiger andelen till 20 procent bland pojkarna och sju procent bland flickorna. Rapport 2000:6 tar även upp hur många som själva under sin högstadieperiod utsatt andra för rån, här svarar tio procent av pojkarna och fem procent av flickorna att de utsatt andra för rån. Cirka var tionde flicka och var femte pojke som deltog i undersökningen har personliga erfarenheter av ungdomsrån, antingen som utförare eller offer. Av de som ingick i undersökningen var det hälften av pojkarna och en tredjedel av flickorna som sade sig ha kompisar som blivit rånade. Det är även bara hälften av de som varit utsatta för rån som gjort en polisanmälan (Rapport 2000:6).

Bland ungdomar är stöld en vanligt förekommande brottshandling då hälften av de ungdomar som deltagit i undersökningen som ligger till underlag för rapport 2006:7 uppger att de begått en stöldrelaterad handling de senaste 12 månaderna. Vanligast är stöld i skolan respektive affär eller butik. Grövre stöldbrott som att exempelvis stjäla någons bil är mindre förekommande. Det är relativt ovanligt att ungdomar har hotat någon för att få en sak, skadat någon med tillhygge, slagit en familjemedlem eller tagit någons väska (Rapport 2006:7).

2.2 Våld och brott i skolmiljö

I de amerikanska skolorna inträffade det år 1996, 255. 000 stycken allvarliga våldsincidenter med icke dödlig utgång. Det kan jämföras med att 671. 000 stycken ungdomar blev utsatta för likande incidenter utanför skolmiljön. Dessa siffror grundades på undersökningar som är genomförda av Bureau of justice statistics (BJS).

Utifrån dessa siffror dras slutsatsen att amerikanska ungdomar löper större risk att bli utsatta för allvarliga våldsbrott med icke dödlig utgång utanför skolmiljön. Det som innefattas av dessa våldsbrott är våldtäkt, sexuellt ofredande, rån och misshandel.

Dock har det inte skett någon anmärkningsvärd förändring av dessa siffror under de senaste 20 åren (Kaufman mfl., 1998).

Det är vanligast i Sverige att våld och brott sker i skolmiljö antingen inne i skolan eller på skolgården men våldet kan även äga rum på disko eller på "gatan" (Rapport 2006:7). Enligt amerikansk forskningen har ungdomars rädsla för att bli utsatta för någon form av våldsbrott medan de är i skolan har ökat från 6 procent år 1989 till 9 procent år 1995. Även antalet ungdomar som känner rädsla för att bli utsatta för våldsbrott medan de är på väg till eller från skolan har ökat från 4 procent år 1989 till 7 procent år 1995. Det framkommer även att antalet ungdomar som undviker vissa platser eller miljöer i skolan för att de är rädda att bli utsatta för någon form av hot eller våldsbrott har ökat från 5 procent år 1989 till 9 procent år 1995. Antalet Amerikanska ungdomar som uppger att kriminella gäng är närvarande eller finns på skolan har ökat från att 15 procent år 1989 till 28 procent år 1995 (Kaufman, mfl.1998).

Ungdomar som har en godartad och bra relation till sina föräldrar och som har bra kontakt med andra ungdomar i skolan löper en mindre risk att uppleva skolmiljön som hotfull eller att uttrycka mindre rädsla för att bli utsatta för hot eller våldsbrott i skolan (Hutchinson Wallace, 2005).

2.3 Bötning

Bötning är inte något nytt fenomen utan är något som troligen alltid har förekommit. Skillnaden är att man tidigare har kallat brotten vid deras rätta namn som exempelvis utpressning, rån eller hot. Bötning är ett begrepp som ungdomarna själva har hitta på vilket media sedan tagit fasta på och framställt som rena maffiametoder (Persson & Sandström, 2007).

Den typiska gärningsmannen är en pojke dock finns det även flera fall där flickor har varit de som bötat. Anmälda fall angående utpressning visar att gärningsmannen är född mellan år 1988 och 1993. I regel står den som bötar på en plattform som gör att de som han eller hon bötar fruktar honom eller henne (Eliasson & Hällqvist, 2006).

De som blir utsatta för bötning har i något avseende en svaghet eller framstår som svagare. Det kan handla om att man inte vågar stå upp för sig själv, har en ”hemlighet” som man inte vill ska komma ut eller sitter i en beroendesituation till den som bötar. Den som bötar och den som blir utsatt för bötning har någon form av relation till varandra det vill säga att det inte är en främmande person som bötar, utan bötning handlar om att gärningsman och offer hela tiden räknar med att på ett eller annat sätt att träffa varandra. Bötning sker i regel i skolmiljö eller i andra miljöer där ungdomar ofta vistas (Eliasson & Hällqvist, 2006).

Enligt Persson och Sandström (2007) är bötning något som förekommer bland ungdomar som kommer från förhållanden där det finns socialproblematik som arbetslöshet, fattigdom, låg utbildningsgrad och en låg känsla av att själv kunna påverka sitt liv. Ungdomar som bötar har ofta inlärningssvårigheter som leder till utanförskap som i sin tur leder till att de försöker bli någon på annat sätt genom exempelvis bötning. Det finns inga belägg för att bötning är något som är relaterat till etnicitet.

Persson och Sandström (2007) har genomfört åtta stycken kvalitativa intervjuer med professionella som genom sina arbeten kommer i kontakt med ungdomar. Utifrån dessa intervjuer och genom granskning av medias framställning av bötning har de kommit fram till att bötning inte förekommer i den utsträckning som media ger sken av. Persson och Sandström (2007) har kommit till den slutsats att bötning är en tidningsanka men när det väl sker är det ett allvarligt problem.

Eliasson och Hällqvist (2006) har genomfört en digital enkätundersökning på internetsajten ”Lunarstorm”. Lunarstorm är ett ”Community” för ungdomar. Ungdomarna umgås genom att de har egna sidor där de kan skriva inlägg till varandra, har ett diskussionsforum och har möjlighet till att chatta.

Frågan som var utlagd på Lunarstorm löd:

”Har du blivit utsatt för bötning?”

Under frågan fanns en definition av begreppet bötning, *”med bötning menas här att bli tvingad till genom hot eller våld att ge pengar, sak (mobil eller mp3 spelare) eller utföra något till/för någon/några som ersättning för en verklig eller påhittad skuld”* (Eliasson & Hällqvist, 2006).

Svarsalternativen var följande:

1. Nej, har hört talas om det. (59,65%)
2. Nej, men jag vet andra som råkat ut för det. (29,37%)
3. Ja, jag har blivit bötdad men inte berättat det för någon vuxen. (3,51 %)
4. Ja, jag har blivit bötdad och har berättat det för någon vuxen. (2,68%)
5. Ja, jag har själv blivit bötdad och har polisanmält händelsen. (2,39%)
6. Jag har själv bötdad någon. (2,40%)

Frågan låg ute under ett dygn, 11:e november 2006 och resulterade i 79 717 svarande. Frågan kunde enbart besvaras en gång och var frivillig att besvara (Eliasson & Hällqvist, 2006).

Enligt den undersökning som Eliasson och Hällqvist (2006) genomfört framgår det att bötnings enligt deras definition är ungefär lika vanligt i hela landet. Det är knappt 9 procent som uppger att de blivit utsatta för bötnings och det är vanligare att pojkar blir utsatta än flickor. Det är en vanlig uppfattning bland de drabbade att skolan och andra vuxna väljer att blunda för problemet (Eliasson & Hällqvist, 2006).

2.4 Sammanfattning av kunskapsläget

Det finns en oro bland ungdomar att bli utsatta för brott eller hotelser. Det finns även en koppling mellan föräldrar och kamratkretsen vad det gäller riskerna för att begå en brottslighandling.

Både rapport 2006:7 och Hutchinson Wallace (2005) påvisar att ungdomar som kommer från en splittrad familj, har svag kontakt med föräldrar, har få kamrater och eller kamrater som begår brott löper högre risk att själva begå brott.

Enligt den tidigare forskningen finns det en skiljelinje mellan amerikanska och svenska skolan. I Sverige är skolan den vanligaste platsen att utföra brott eller våldshandlingar på medan den amerikanska skolmiljön är en tryggare plats för ungdomar eftersom fler brott begås utanför skolmiljön.

Bötning är inget nytt fenomen utan har antagligen pågått under en lång tid. Det som är skillnaden är att tidigare benämndes handlingarna efter deras rätta namn som exempelvis utpressning, rån och så vidare. Bötning har blivit ett samlingsnamn som ungdomar själva har kommit på. Bötning är något som sker ungdomar emellan och som sällan eller aldrig uppmärksammas av vuxna. Bötning sker vanligast i skolmiljö eller i en kontext där den som bötar och de som blir utsatta räknar med att träffa varandra kontinuerligt.

I den tidigare forskningen finns även vissa kunskapsluckor vilket rapport 2006:7 även poängterar, det är svårt att fånga in den egentliga målgruppen när det gäller de som utsätter andra för bötningsrelaterade handlingar då ungdomar som skolkar i större utsträckning även är de som tenderar att begå brott. Det är en kritisk aspekt då man använder sig av skolorval, vilket flertalet av den tidigare forskningen som vi funnit är baserad på.

3. Teoretiska perspektiv

Vi kommer att utgå från ett socialpsykologiskt perspektiv för att förklara och att söka förståelse till bötningsbegreppet. Socialpsykologi syftar till att öka förståelsen och förklara samspelet mellan individers tankar, känslor och beteenden och även det omgivande samhället. Det omgivande samhället kan bestå av människor antingen som enskilda individer eller grupper men det kan även innefatta materiella ting exempelvis byggnader, natur, institutioner som skolor, arbetsliv eller ekonomi. Socialpsykologin har som avsikt att försöka förstå samspelet mellan samhället och människors beteenden. För att förstå det samspelet är det viktigt att man har kännedom om det sociala livet det vill säga hur interaktionen mellan människor ser ut, på vilket sätt sker kommunikationen eller vilka normer och värderingar finns det som kan påverka uppträdandet. Dessa delar kan inte studeras enskilt utan måste sättas i relation till olika samhällsförhållanden, först då kan man förstå det mänskliga samspelet utifrån ett socialpsykologiskt perspektiv (Angelöw & Jonsson, 1990). Genom att socialpsykologi handlar om att förstå samspelet mellan individer och samhället anser vi att det är en lämplig utgångspunkt för att förklara bötning eftersom bötning bygger på att den som blir utsatt och den som utsätter har en relation och bötning sker i en kontext där offer och gärningsman regelbundet träffas.

Socialpsykologi innefattas av olika perspektiv bland annat symbolisk interaktionism, etnometodologi, rollteori, kognitiv teori och social inlärningsteori (Angelöw & Jonsson, 1990).

3.1 Rollteori och roller

Rollteori och roller är begrepp som ryms inom socialpsykologin. Socialpsykologin syftar som vi tidigare nämnt till att förstå samspelet mellan individer och omgivning. Roller är något som vi använder oss av för att beskriva relationer och positioner till varandra. Vi anser därför att vi kan använda oss av rollteori för att finna förklaringar till varför vi som människor agerar på ett visst sätt i relation till andra och i grupp. Genom att använda rollteori kan man finna förståelse till varför vissa utsätter och andra blir utsatta för bötning.

Angelöw och Jonsson (1990) menar att det är viktigt inom socialpsykologin att särskilja rollbegreppet från teater och skådespelarvärldens användning av ordet roll. Angelöw och Jonsson (1990) menar vidare att de sociala rollerna är internaliserade av samhällsmedlemmarna och med detta menar de att individer tar till sig uppfattningar från omvärlden för att sedan införliva det med det egna jaget. I regel sker internalisering som en omedveten process för individen. Vanligast använder man internaliseringsprocesser för att beskriva hur individer exempelvis övertar sina föräldrars normer, samhällets normer, värderingar och ideologier genom exempelvis media och skola (Angelöw & Jonsson, 1990). Roller handlar om de förväntningar som andra människor har och det är dessa förväntningar som göra att man anpassar sitt handlande, det vill säga att vi formar vår roll så att den stämmer överens med förväntningarna (Jeffmar 1987).

En roll är summan av de normer som tillhör en viss uppgift eller position. Inom socialpsykologin gör man även en åtskillnad mellan förvärvade roller och tillskrivna roller. Tillskrivna roller är en sådan roll som man får utan att prestera något exempelvis att man föds till ett kön och därmed har man blivit tillskriven en könsroll. Den förvärvade rollen är något som vi själva tagit initiativ till som exempel att vi utbildat oss till ett visst yrke. Som människor utformar vi inte vårt liv och sätt att vara helt på egen hand utan vi formas och omformas i ett socialt samspel. Det är viktigt att poängtera de sociala rollerna inte är fasta och konstanta utan att deras framväxt och utformning är något som är ständigt pågående, de förändras i samspel med andra individer, grupper och den samhällsenliga kontexten (Angelöw & Jonsson, 1990).

Inom varje grupp finns en rollstruktur och rollen är bunden till gruppens normer som sedan bestämmer vilka befogenheter en viss roll har (Angelöw & Jonsson, 1990). Vissa roller kan ha högre status än andra. Hög status är kopplat till prestige, högt anseende och popularitet, hög status ger även makt i en grupp (Maltén, 1992).

Genom att vi som människor har olika roller kan detta leda till att vi hamnar i så kallade rollkonflikter. Dessa konflikter handlar i regel om att vi som människa har svårt att leva upp till de olika förväntningarna som ställs på de olika rollerna. Rollerna konkurrerar om tid och det kan vara svårt att avgöra vilken roll man som människa trivs bäst i (Jeffmar, 1987).

3.2 Socialisation och ungdomsperioden

Bötning är ett fenomen som sker mellan ungdomar och därför anser vi att det är viktigt att förstå vad som händer med individen under ungdomsperioden. Därför har vi valt att försöka finna förklaringar till detta ur ett socialisation och utvecklingspsykologiskt perspektiv vilket även faller in under socialpsykologin.

Socialisation är en livslångprocess som börjar i barndomen och pågår under hela livet. Den mänskliga utvecklingen delas in i åtta separata livsstadier: spädbarnsperioden (ca 0- 1 ½ år), småbarnsperioden (ca 1 ½ -3 år), lekåldern (ca 3-6 år), skolåldern (ca 6-12 år), ungdomsperioden (ca 12-21 år), tidig vuxenålder (ca 21- 35 år), vuxenålder (ca 35- 65 år), ålderdomen (ca 65 år-), (Angelöw & Jonsson, 1990).

Ungdomsperioden är något som karakteriseras av snabba växlingar från barn till ungdom och sedan från ungdom till vuxen (Angelöw & Jonsson, 1990). Ungdomsperioden kan även kallas för adolescensen.

Under ungdomsperioden är det mycket som händer med individen både fysiskt och psykiskt. Den unga går in i puberteten vilket leder till en fysisk utveckling av kroppen men även intresse för det motsatta könet, den unga blir även mera intresserad för vuxenvärlden (Angelöw & Jonsson, 1990). Carlberg (1994) ger även en snarlik beskrivning av att barnet under adolescensfasen börjar betrakta sig självt i förhållande till föräldrarna och detta sker i samband med de kroppsliga förändringarna som förekommer under samma period.

Identiteten är en viktig del i ungdomsperioden. Under barnperioden var föräldrar och skola viktiga relationer men under ungdomsperioden ökar däremot kamraternas betydelse. Kamratrelationerna har även betydelse för individens förmåga att finna och utveckla sin identitet (Angelöw & Jonsson, 1990). Kamratrelationerna fungerar som en arena och spegling av det egna självet och genom samspelet med kamraterna bildar den unga en uppfattning om det egna självet. Kamratgruppen fungerar även som en form av ersättning för familjen under denna period och ungdomen kan inom kamratgruppen uppleva starka samhörighetskänslor (Carlberg, 1994).

Olofsson och Sjöström (1993) menar att kamraterna är viktiga eftersom det är tillsammans med kamraterna som den unga kan skapa en ”mellanvärld” i övergången från barn till vuxen.

Behovet av vänner under adolescensfasen utgörs av flera delar med olika funktioner för individen. En av dessa funktioner är behovet av narcissistisk förstärkning. Att ha vänner i samma åldersgrupp skänker en känsla av trygghet genom att man kan dela värderingar och tillhöra en grupp. Genom att tillhöra en grupp kan även upplevelser av skuld delas med dem i gruppen vilket kan göra det lättare att hantera dessa känslor. Att tillhöra en grupp skänker trygghet åt individen i en fas där självförtroendet utsätts för stora påfrestningar. Under denna period i livet kan många individer ha svårt att uppleva en bekväm eller för egen del acceptabel känsla av individuell identitet. Det är för många under adolescensfasen lättare att tillhöra ett vi framför den svåra utmaning och de krav från omgivningen som kan upplevas genom att vara ett jag (Carlberg, 1994).

Ur ett socialisationsperspektiv är det viktigaste som styr en grupp popularitet och en känsla av rättvisa. Genom att det har skett en ökning av konsumtion lämnar detta även ett avtryck i hur kamratgrupper fungerar. Det som har blivit viktiga egenskaper i en kamratgrupp är smaklikriktningen och en moderiktig klädsel. Det är viktigt att vinna gruppens uppskattning och inte avvika från gruppens värderingar (Angelöw & Jonsson, 1990).

Det är även viktigt för en individs välbefinnande under adolescensperioden att känna sig accepterad och populär bland andra och av jämnåriga. De känslomässiga band som tidigare var starkt kopplade till föräldrarna förflyttas under ungdomsperioden till kamraterna. Detta är ett steg i adolescensens frigörelseprocess från föräldrarna. En ungdom i adolescensfasen söker i sin frigörelseprocess impulser och rättesnören från andra håll och många gånger kan dessa impulser komma från kompisgänget. Det kan i sin tur innebära att individen som befinner sig i adolescensfasen upprättar en ny form av jag, överjag och jagideal. Dessa gängs karaktärstyper kan vara av olika sort, dels kan de vara av destruktiv typ men likväl kan de vara av progressiv art (Carlberg, 1994).

3.3 Grupper

Anledningen till varför vi väljer att förstå bötning ur ett grupperspektiv är att bötning är något som sker i samspel mellan ungdomar. Inom grupper är normer ett centralt begrepp. Normer är något som är sammankopplat till bötning eftersom det är normer som skapar regler för hur en grupp agerar.

Gruppen är ett socialt och komplext system och ingen grupp är den andra lik. I gruppen sker olika gruppprocesser som antingen avlöser varandra eller sker parallellt (Jeffmar, 1987). *”En grupp kännetecknas av samspel mellan dess medlemmar och att det ur detta samspel växer fram personliga intryck av de olika medlemmarna hos var och en av gruppmedlemmarna. Vidare formas gemensamma attityder och uppfattningar och en rad känslomässiga band bildas med en rollfördelning mellan medlemmarna”* (Jeffmar, 1897 s. 136). En grupp kan även definieras som en funktion eller en samling av funktioner hos ett antal människor. Det är inte funktionen hos någon enskild individ eller antalet människor som definierar en grupp utan en grupp bildas genom att ett antal människor har en gemensam funktion (Bion referat Rioch, 1984).

När man talar om grupper brukar det göras en skillnad mellan primär och sekundärgrupper. Primärgrupper brukar kännetecknas av samarbete och att man har ett nära umgänge. I de primära grupperna upplever gruppen samvaron som en helhet och de blir ”vi” med varandra. Primärgrupper innehåller inte enbart delar av harmoni och kärlek utan den innehåller även tävlan. Det innebär att individer i gruppen kämpar efter att ta saker och ting i besittning, det kan bland annat handla om vem som ska ha den ledande eller styrande positionen i gruppen. Primärgrupper är i regel små och stabila och interaktionen mellan medlemmarna är ofta intima och täta vilket leder till att vi ofta känner oss som hemma och avslappnade i umgänget med en primärgrupp. Typiska exempel på primärgrupper är familjen vilken även är den mest dominerande primärgrupp som vi ingår i, primärgrupper kan även vara mindre arbetslag och kamratgrupper (Angelöw & Jonsson, 1990).

I en primärgrupp stävar individen efter konformitet med gruppen. Detta innebär att primärgruppen bidrar till individens fostran och utveckling mot de normsystem som råder inom den samhällsmiljö där primärgruppen återfinns.

Individen har även ett behov av att avvika från delar av familjens normer och värderingar vilket tydligast märks under tonårsperioden. Under tonårsperioden befinner sig den unge i en psykologisk utveckling och har ett behov av att bryta sig loss och finna sin egen identitet och självständighet. Den unge hämtar då många normer och värderingar istället från en annan primärgrupp nämligen kamratgruppen. Det är inte enbart kamratgruppen som influerar den unga utan även den rådande ungdomskulturen. Att avvika från föräldrarnas normer och värderingar under denna period bör i de flesta fall ses som en naturlig och välbehövlig frigörelseprocess från föräldrabanden (Maltén, 1992).

Sekundärgrupper är större grupper där relationen mellan medlemmar inte är lika frekvent och intim som i primärgruppen utan ter sig vara mer sporadisk och indirekt (Angelöw & Jonsson, 1990). I sekundärgrupper blir inte ”vi känslan” lika stark och får därmed inte lika stor innebörd som primärgruppen. Sekundärgruppen står i ett mellanläge mellan primärgrupp och samhället (Maltén, 1992). Fackföreningar, grannar i ett bostadsområde, anställda på företag, elever och lärare på skola är exempel på vad som kan utgöra en sekundärgrupp (Angelöw & Jonsson, 1990). Primär och sekundärgrupper kan sägas vara varandras motsatser vad det gäller att förstå den roll som de spelar i förhållandet mellan individ och samhälle (Angelöw & Jonsson, 1990).

De grupper som vi tillhör fyller olika funktioner, de har inte samma strukturer och de påverkar och förändrar oss i olika utsträckning. Det som är gemensamt för alla grupper är att de består av individer vars medlemskap i vissa fall är klart definierat, och ibland inte. En grupp behöver inte bara medlemmar utan en grupp utgörs även av normer, roller, maktfördelning, kommunikation och relationer (Angelöw & Jonsson, 1990).

Normer är något som finns inom varje grupp, vanligast kallas gruppnormer för informella normer. Dessa normer kan vara svårt för utomstående att uppmärksamma då de oftast är ”dolda” det vill säga outtalade och är något som uppstår i och under gruppens utveckling. De informella normerna i grupper kan se mycket olika ut och bestraffningen (sanktionerna) för den som går emot normerna ser även olika ut och ibland kan det handla om att bli utesluten. Formella normer är lättare att se då de är tydliga och sanktionerna är uttalade, exempel på formella normer är ett lands lagar och förordningar men det kan även vara de regler som en skola sätter upp för dess elever (Angelöw & Jonsson, 1990).

Normer styr vårt beteende eftersom vi handlar så som vi tror att omgivningen förväntar sig (Maltén, 1992). Både informella och formella normer och de sanktioner som är bundna till dem är viktiga för den mänskliga samvaron eftersom de i hög utsträckning reglerar och formar vårt sätt att vara som individer och gruppmedlemmar (Angelöw & Jonsson, 1990).

3.4 Makt och lydnad

Eftersom vår tidigare nämnda definition av bötningsbegreppet inkluderar ett maktperspektiv anser vi att makt och lydnad är centrala utgångspunkter för att förstå hur bötningssituationer kan uppstå.

Makt är något som man har i relation till andra och är inget isolerat fenomen. Om man har makt kan man utöva social kontroll och disciplin. Att utöva makt kan vara ett sätt att få andra individer att lyda. Att lyda kan vara ett sätt att undvika negativa konsekvenser och eller att uppnå belöningar, det är den vanligaste anledningen till varför människor väljer att lyda. Genom att underordna sig undviker man auktoriteternas ogillande och på så vis kan man även komma fri från skuld känslor (Angelöw & Jonsson, 1990). Gilje och Grimen (2007) menar att makt handlar om att en individ utför påtryckningar för att få någon att göra det som han eller hon vill. Att det är möjligt är tack vare att den som utför påtryckningarna kontrollerar effektiva sanktioner det vill säga straff eller belöningar för att på så vis tvinga en annan individ att göra det som han eller hon vill.

4. Metod

Vi har valt att göra denna uppsats utifrån en kvantitativ metod. Den kvantitativa metoden syftar till att se samband mellan statistiska enheter och studera mängdangivelser medan den kvalitativa metoden syftar till att nå kunskap om individens subjektiva bedömning av en upplevelse, upplevelsen utgår helt från individens egna ord, uttryck och meningsbeskrivningar (Larsson, 2005). Anledningen till varför vi har valt den kvantitativa metoden är på grund av studiens syfte och frågeställningar som vi anser bäst kommer att besvaras genom ett kvantitativt angreppssätt. Vi ämnar undersöka om bötningsrelaterade handlingar är något som förekommer utanför regionerna i Göteborg. Svenning (2003) menar att metodvalet ska handla om frågeställningarna och inte enbart vara en fråga kring om man ska använda hård (kvantitativ) eller mjuk (kvalitativ) data.

4.1 Förförståelse

Förförståelse innebär att vi inte enbart uppfattar verkligheten utifrån våra sinnen, utan även genom en tolkning av dessa. Vi är som människor inte tomma blad utan förförståelsen är viktig eftersom vi inte kan förstå eller tolka något utan den. Vår förförståelse ser olika ut beroende på socialisationsprocessen det vill säga att vi skolats in i en viss typ av samhälle (Thurén, 1991). Genom att vi som människor har olika förförståelse och ämneskunskaper kan det leda till att vi ser orsaker till vissa problem eller företeelser på olika sätt (Magne Holme & Krohn Solvang, 1997). Vi är båda socionomstudenter vilket har gett oss en förståelse om sociala problem, människans utveckling utifrån olika perspektiv, samhällets framväxt för att bara nämna några delar av vad socionomprogrammet innehåller. Genom att vi har denna förförståelse från vår utbildning innebär det att vi inte ser till den juridiska aspekten av bötning utan vi kommer att fokusera på en social inriktning av bötningsbegreppet. Vi båda har även genomfört praktikperioden som socionomprogrammet innehåller, med inriktning på barn och ungdomar utifrån en kurativ roll. En av oss hade ingen större kännedom om fenomenet bötning än dess innebörd före uppsatsen. Den andra av oss hade mer kännedom om bötning då bötning var något som uppmärksammats och arbetats med under praktiken.

Det innebär att vi kommer ta delar av vår gemensamma förförståelse och det insamlade materialet och sätta dessa i relation till varandra för att bilda en helhet. Att prova förförståelsen och lära sig mer om ämnet och sätta dessa i relation till varandra beskriver Thurén (1991) som en hermeneutisk cirkel.

4.2 Urval

Vår studie bygger på en totalundersökning. Totalundersökning innebär att man har ett urval som inbegriper samtliga individer eller enheter av det som undersöks (Esaiasson, mfl, 2004).

Vi har valt att rikta enkäten till samtliga ungdomar som går första året på den kommunala gymnasieskolan i de två kommuner som vi valt ut. Anledningen till att enkätundersökningen riktades till elever som läser första året på gymnasiet är flera. En av dessa anledningar är att upptagningsområdet av elever oftast är större på gymnasieskolan än inom grundskolan. Det kan även innebära att det blir en spridning av elever med olika bakgrund där vissa växt upp i glesbygd eller på landet respektive uppväxta i tätort eller stadsmiljö.

Ytterligare en anledning varför vi har valt att rikta enkäten till elever på gymnasiet är att de klasser som finns under mellan- och högstadiet splittras när de sedan börjar på gymnasiet. Eleverna får i och med detta nya klasskamrater vilket, kan innebära att livssituationen förändras. Detta kan medföra att man utifrån sin nya position kan ha lättare att reflektera kring tidigare erfarenheter. Utifrån detta resonemang har vi valt att formulera en stor del av enkätfrågorna retrospektivt där fokus ligger på tidigare erfarenheter från mellan- och högstadiet.

Genom att rikta enkätundersökningen till dem som går första året på gymnasiet kan vi även försäkra oss om att de som deltar i studien är över 15 år. Detta kan underlätta den etiska aspekten när det gäller samtyckeskravet i att inhämta information. Etiska rådet skriver att man bör inhämta samtycke från föräldrar eller vårdnadshavare när man gör en undersökning som kan vara av känslig karaktär om de som deltar i undersökningen är under 15 år (Vetenskapsrådet).

Vi har valt att inte rikta enkäten till elever inom särskolan på grund av att det kan finnas svårigheter för en del av eleverna att kunna tillgodogöra sig enkätens innehåll och svara på frågorna.

Att vi har valt att genomföra enkätundersökningen på den kommunala gymnasieskolan är på grund av att majoriteten av ungdomarna går där. De två skolor som vi valt att genomföra undersökningen i ligger på ett ungefärligt lika långt avstånd från Göteborg. Vi anser det är viktigt eftersom vi inte vill att de undersökta skolorna ligger för nära Göteborg eftersom det skulle kunna påverka ungdomarnas inställning, uppfattning och förståelse av begreppet bötning.

4.3 Enkätens genomförande

Innan vi kunde påbörja utformandet av enkäten var det viktigt att vi läst och satt oss in i vårt ämnesval. Elofsson (2005) menar att det är viktigt att få en klarbild av vad det är man vill undersöka och genom att studera området kan man även finna närliggande studier och enkäter. Det som är fördelen med att använda formuleringar från andra enkätundersökningar är att man kan undvika misstag vad gäller formulering (Elofsson, 2005). Vid utformandet av vår enkät använde vi oss av Brottsförebygganderådets undersökning, ungdomar som rånar ungdomar i Malmö och Stockholm (2000:6). Enkäten som de använt sig av fanns med som bilaga i rapporten. Enkäten var till en viss hjälp då det handlade om att formulera frågor som riktade sig till ungdomar eftersom vi ansåg att det var viktigt att skriva på ett lättillgängligt språk. Brottsförebygganderådets enkät (2000:6) gav oss även hjälp vad det gällde strukturen på frågorna och hur de kunde läggas upp.

När det handlar om enkätens utformning är vi som förmedlar enkäten beroende av mottagarens välvilja för att få in resultaten. Det innebär att enkäter eller formulär inte får vara för omfattande, innehålla en otydlig struktur, svårbegripligt språk eller ge ett slarvigt intryck. Om enkäter innehåller något av det är sannolikheten för att mottagaren ska besvara enkäten låg (Magne Holme & Krohn Solvang, 1997). Därför valde vi att testa enkäten genom en pilotstudie. Pilotstudien bestod av sju personer i ungefär samma ålderskategori som den egentliga målgruppen, det vill säga cirka 16 år. De som deltog i pilotstudien var personer i våra respektive bekantskapskretsar.

Pilotstudien visade att några frågor uppfattades som svårt formulerade och de som deltog i pilotstudien saknade även ett vet ej alternativ på vissa frågor. Efter pilotstudien reviderade vi enkätens utformning och lade bland annat till ett vet ej alternativ på flertalet av frågorna. Även Elofsson (2005) menar att man bör undvika att enbart använda ja och nej som svarsalternativ, eftersom det hindrar den svarande att ge nyanserade svar.

Det var viktigt för oss att enkäten inte innehöll för många frågor vilket skulle kunna leda till att enkäten skulle ta långa tid att besvara. Vi ville att enkäten skulle ta ca 10- 15 minuter att besvara och efter pilotstudien visade det sig att vi maximalt kunde ha med 30 stycken frågor för att uppfylla det tidskriteriet som vi satt upp.

För att förmedla enkäten vidare till de tänkta respondenterna tog vi hjälp av respektive skolas rektorer. Vi kontaktade rektorerna och informerade om studiens syfte och användning. Därefter fick rektorerna möjlighet ta del av enkäten för att godkänna och förmedla den vidare till klasslärare som i sin tur delade ut enkäten till eleverna i årskurs 1 på gymnasiet. Att vi valde detta tillvägagångssätt beror på att vi anser att det minskar risken för bortfall.

4.4 Bortfallsanalys

Vår enkätundersökning hade en svarsfrekvens på 66 procent. Detta innebär att det var ett bortfall på 34 procent. Det var endast en liten andel som valde att inte fullfölja enkäten dock med undantag från frågorna 17, 18, 19 och 20 som varit felformulerade i enkäten. Dessa frågor har heller inte beaktats eller använts i studiens resultat och analys.

Då bortfallet av enkäter är 34 procent bör man fundera över anledningar och orsaker till detta. Det kan finnas flera förklaringar till varför vår studie hade ett bortfall på 34 procent en av dessa kan vara att enkäterna skulle besvaras inom en vecka, vilket kan ses som lite tid. Ytterligare orsaker till bortfallet kan vara att klassföreståndare varit frånvarande vilket kan ha lett till att de ej kunnat dela ut enkäten, elever kan även ha varit frånvarande. De båda skolorna hade även under den tid som enkäten låg ute öppet hus vilket kan ha lett till att alla inte hann med att lämna ut enkäten.

Vi anser dock att ett bortfall på 34 procent är en acceptabel siffra med tanke på den korta tid som enkäten låg ute.

4.5 Bearbetning och analys

För att bearbeta och analysera de insamlade enkätmaterialen har vi använt oss av datorprogrammet SPSS. Vi började med att skapa en så kallad kodnyckel där varje svarsalternativ tilldelades ett nummer. Därefter lade vi in samtliga enkäter i SPSS.

När vi påbörjade analysen av det insamlade materialet framkom det att vissa frågor hade för få svaranden i de olika svarsalternativen. För att få en tydligare bild av resultatet valde vi därför att koda om vissa frågor. Koda om frågor innebär att man lägger ihop två eller flera svarsalternativ för att skapa ett mer samlat resultat. De frågor som har kodats om är fråga 23 som handlar om oro inför att bli utsatt för hot eller bli krävd på pengar. Vi har lagt ihop svarsalternativen ofta, mindre ofta och sällan till ett alternativ.

Frågorna 4, 5, 6 och 7 har vi valt att kodats om. Dessa frågor handlar om man utsatt någon annan för en bötningsrelaterad handling. Vi har valt att lägga ihop svarsalternativen ja, 1-2 gånger, ja, fler än 3- 6 gånger, ja, fler än 6 gånger till enbart ett ja alternativ. Även frågorna 8, 9, 10 och 11 har kodats om på samma sätt dessa frågor handlar om man har blivit utsatt för någon bötningsrelaterad handling. Anledningen till varför vi valt att koda om dessa frågor är att det har varit för få svarande i de olika svarsalternativen. Därför har vi valt att endast se till dem som svarat ja respektive nej.

Ett stort antal respondenter har inte svarat på fråga 17, 18, 19 och 20 och därför anser vi att dessa frågor inte kan inkluderas i resultat och analys. Det kan finnas flera orsaker till varför respondenterna inte har svarat på dessa frågor. En av dessa kan vara att enkätfrågorna varit felformulerade. En annan orsak kan vara att de som inte varit utsatta eller utsatt någon annan för bötningsrelaterade handlingar upplever frågorna som ej relevanta och därför valt att inte svara på dem. På grund av bortfallet från dessa fyra frågor har vi valt att inte ta med dem i vår undersökning.

4.6 Forskningsetiska principer

De forskningsetiska principerna är till för att ge riktlinjer för hur förhållandet mellan undersökningsdeltagare och forskare ska se ut. Det skall enligt de forskningsetiska principerna ske en nogg avvägning mellan individskyddet och forskningskravet.

Det finns fyra huvudkrav när det gäller forskningsetiska principer, dessa består av informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. (Vetenskapsrådet)

I vår undersökning har vi tagit hänsyn till och försökt att beakta dessa krav när vi genomfört studien.

Informationskravet handlar om att forskaren skall ge information till en undersökningsdeltagare om den uppgift som denne har i undersökningen och de villkor som gäller vid ett deltagande. Informationskravet består i att deltagaren skall upplysas om att medverkan är frivillig (Vetenskapsrådet).

För att tillämpa informationskravet i vår undersökning kontaktades ansvariga och berörda rektorer på de skolor som deltagit i undersökningen via telefon och informerades om studiens syfte och tillfrågades om intresse om att delta. Vi skickade sedan enkäten till de berörda rektorerna via mail så att de kunde granska frågorna och innehållet (Bilaga 1). Därefter har de kunnat ta ställning till om de vill att deras skola skulle medverka i undersökningen.

Vid utlämnandet av enkäterna på respektive skola har även ett informationsblad bifogats till respektive klassföreståndare. Informationsbladet innehöll bland information kring studiens syfte, institutionens namn från vilken undersökningen utgår ifrån, namn på de personer som genomför studien och datum för sista inlämning av ifyllda enkäter. Denna information vidarebefordras till de elever som ingår i undersökningen via klassföreståndaren (Bilaga 2). Varje elev har informerats kring frivilligheten i att delta i undersökningen genom att detta skrivits i inledningen på varje enkät (Bilaga 1).

När det gäller den information kring studien syfte som finns nedskrivet på varje enkät har vi valt att göra vissa begränsningar. Detta har gjorts för att inte färga eller påverka deltagarnas svar i enkäten.

Begränsningarna i informationen har bestått i att bötningsbegreppet använts återhållsamt i enkätfrågornas utformning och i undersökningens inledande text (Bilaga 1).

Samtyckeskravet innebär att forskaren ansvarar för att samtycke från de som innefattas av studien inhämtas. I de fall där personer som deltar i studien är under 15 år så skall även ett samtycke från vårdnadshavare inhämtas. Det finns vissa faktorer som kan påverka samtyckeskravet. En av dessa faktorer är om uppgifter hämtas från en stor grupp genom enkät. I detta fall krävs inte ett samtycke på förhand från deltagarna. Samtycke kan även inhämtas från företrädare för deltagarna i studien om de frågor som ingår i studien inte innefattas av privata och etiskt känsliga frågor. Exempel på sådana företrädare kan vara skolläda, lärare, arbetsgivare, fackförening eller liknande. Som forskare bör man även vara försiktig med vilka som skall ingå i studien, i fråga huruvida deltagarna kan tillgodogöra sig innehållet i undersökningen och den givna informationen (Vetenskapsrådet).

I vår undersökning har vi valt att rikta enkäten till elever som läser första året på gymnasiet. Det har gjorts för att säkerställa att deltagarna är över 15 år. Då undersökningen består i ett stort antal enkäter som delas ut av klassföreståndare under skoltid har vi valt att rikta frågan kring samtycke till företrädare för elever, i form av de ansvariga rektorerna på respektive skola. Rektorerna har informerats kring studiens syfte och har även fått granska enkäterna för att kunna ta ställning till om de önskar att eleverna på deras skola skall ingå i undersökningen.

Konfidentialitetskravet innebär att man som forskare bör vara medveten om att uppgifter i det insamlade materialet kan behövas koda om för att utomstående individer inte ska kunna identifiera uppgiftslämnare och intervjupersoner. Genom att koda om materialet skyddar man deltagare från att bli identifierade genom särdrag, namn eller andra uppgifter. Det är särskilt viktigt om insamlade materialet innehåller känsliga uppgifter kring någon person (Vetenskapsrådet).

Eftersom vår undersökning är av kvantitativ art har inga av de som deltagit i studien behövt uppge namn och därför menar vi att identifiering av enskilda individer försvårats. Dessutom ligger fokus i undersökningen på de tidigare erfarenheter som elever bär på från deras tid i grundskolan. De båda skolor som ingår i studien har ett stort upptagningsområde vilket gör att det är svårare att identifiera enskilda skolor och även skolor där det kan finnas problem.

Utifrån detta anser vi att konfidentialitetskravet är uppfyllt i denna studie.

Nyttjandekravet handlar om hur uppgifter kring individer som ingår i studien får användas. Personuppgifter som samlats in i forskningssyfte kring en individ får endast lämnas vidare till andra forskare som har samma förpliktelser som de ursprungliga forskarna gentemot de individer som ingått i en studie. Material som samlats in i forskningssyfte får inte användas för att fatta beslut eller ligga till grund för insatser riktade till enskilda deltagare i studien. Däremot kan deltagare själv åberopa ett forskningsresultat om de önskar få eller begär hjälp från exempelvis sociala myndigheter. Det är även viktigt att material som samlats in i forskningssyfte inte lämnas vidare till kommersiella intressen eller företag som ämnar använda sig av resultatet i exempelvis marknadsföring (Vetenskapsrådet).

Eftersom vår undersökning inte inkluderar något material så som exempelvis personuppgifter anser vi att denna del av nyttjandekravet inte är relevant för vår studie. Det material som vi samlat in i forskningssyfte anser vi vara av sådan karaktär att det kan förmedlas vidare till andra forskare utan att någon enskild individ kommer till skada. Dock kvarstår kravet på att de uppgifter som ingår i undersökningen inte får lämnas vidare i kommersiellt syfte.

4.7 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Reliabilitet och validitet är två sammankopplade begrepp som handlar om två olika former av pålitlighet (Lilja, 2005). Det är en vanlig målsättning för varje undersökning att uppnå så hög reliabilitet som möjligt. För att uppnå hög reliabilitet brukar man tala om två oberoende mätningar av samma fenomen som ger samma eller ett ungefärligt resultat. Denna prövning av reliabiliteten kan göras på olika sätt antingen genom att samma forskare eller flera andra forskare gör om undersökningen. Det tenderar dock inte att vara möjligt i praktiken då mycket handlar om en kostnadsfråga. Därför är det viktigt att man som forskare före undersökningen försöker sträva efter en så hög reliabilitet som möjligt (Magne Holme & Krohn Solvang, 1997).

En förutsättning för att studien ska uppnå hög reliabilitet är att frågorna ska vara tydligt formulerade. Om man använder sig av begrepp i frågeställningar som är oklara eller symboliskt laddade kan man förvänta sig en låg reliabilitet. Anledningen till det är att olika personer kan ha olika uppfattningar och skildringar av frågorna (Lilja, 2005).

Vi anser att vi har uppnått hög reliabilitet vad gäller frågornas utformning i enkäten. Vi har valt att inte nämna bötnings eftersom det är ett ord som kan uppfattas som laddat men även eftersom de som svarar på enkäten kanske inte är medveten om bötningsbegreppets innebörd. Vi har därför genomgående i hela studien valt att inte se till begreppet bötnings utan snarare till de handlingar som utgör bötningsbegreppet. Vi har även ökat reliabiliteten då vi genomfört en pilotstudie eftersom det gav oss en möjlighet till att se hur ungdomar uppfattade frågorna. Efter pilotstudien ändrade vi även vissa frågeformuleringar eftersom pilotstudien visade att en del frågor var svåra att förstå.

Vad som även är gynnsamt för reliabiliteten är att de ungdomar som enkäten riktar sig till går på första året på gymnasiet och frågorna om man blivit eller har utsatt någon för bötningsrelaterade handlingar handlar om dåtid. Detta kan medföra att det inte är lika känsligt att delta i en undersökning om ämnet eftersom man inte är mitt i situationen.

Det går inte att undvika att det smyger in fel under insamlingen och bearbetningen av materialet. Det som är viktigt är att forskaren strävar efter att göra dessa fel så små som möjligt. Om informationen i en undersökning har en låg reliabilitet är det svårt att belysa frågeställningarna (Magne Holme & Krohn Solvang, 1997). Vi är medvetna om att ett fel har uppkommit i enkäten. Fråga nummer 17 har oavsiktligt försvunnit i enkäten och blev istället sifferlös under fråga 16. Det resulterade även i ett syftningsfel på både fråga 18 och fråga 20 då det exempelvis på fråga 18 står om du svarat ja på fråga 18 och inte fråga 17 som det egentligen skulle stå. Då det har kunnat påverka reliabiliteten har vi valt att bortse från dessa frågor i vår analys.

I en undersökning är det inte tillräckligt med att enbart uppnå reliabel information. Om informationen mäter något som vi inte avser att mäta har det ingen betydelse hur hög reliabilitet som uppnåtts eftersom vi inte kan pröva våra frågeställningar mot informationen (Magne Holme & Krohn Solvang, 1997). Validitet brukar definieras som att man mäter det som man avser att mäta (Lilja, 2005). Man brukar göra en åtskillnad mellan inre och yttre validitet. Inre validitet handlar om själva undersökningen och hur den direkta kopplingen mellan teori och empiri ser ut. Den inre validiteten handlar även om hur frågor ställs, till vilken grupp frågorna ställs, är det rätt grupp människor för studiens syfte, täcker man in frågorna och använder man rätt mätinstrument.

Den yttre validiteten handlar om undersökningen som helhet och det innebär även möjligheten att göra generaliseringar utifrån studien (Svenning, 2003).

För att uppnå validitet har vi först valt att definiera begreppet bötning det vill säga vad innefattas av bötning och vilka handlingar räknas till bötning. Genom att vi kartlagt innebörden av begreppet har vi kommit en bra bit vad det gäller validitet. Eftersom som validiteten handlar om att mäta det man avser att mäta. Vi vill med vår studie mäta om det förekommer bötning relaterade handlingar utanför Göteborg. För att mäta det har vi valt att vända oss till ungdomar i årskurs 1 på gymnasiet som går på två olika gymnasieskolor med ett snarlikt avstånd från Göteborg.

Vi anser att våra frågeställningar bäst kan besvaras genom en enkätundersökning eftersom bötning är något som pågår mellan ungdomar och enligt vår uppfattning kan vuxna i omgivningen inte ge en exakt bild på hur det ser ut. Genom att vi riktade enkäten till samtliga elever på årskurs 1 på de två skolorna hade vi en förhoppning att det skulle ge en bild av hur det kan se ut på orter utanför Göteborg. Att vi valt enkäter och inte intervjuer har även att göra med att vi har studerat närliggande forskning på området och Eliasson och Hällqvist (2006) tar upp svårigheten med att komma i kontakt med ungdomar som varit utsatta eller utsatt någon för bötning. Vi anser därmed att vi har använt rätt mätinstrument som Svenning (2003) betonar vikten av för att uppnå validitet.

Kvantitativa undersökningar är något som präglas av struktur och stuktur kan underlätta till viss del när det handlar om att göra generaliseringar från en undersökning (Magne Holme & Krohn Solvang, 1997). Att göra generaliseringar utifrån ett kvantitativt angreppssätt hör samman med urvalsprocessen. Det är i regel inte möjligt att undersöka alla i en målpopulation det vill säga alla ur den grupp som man vill studera utan man måste göra vissa begränsningar och då brukar man tala om rampopulation. Det är även sällan som man genomför en totalundersökning av en rampopulation utan även där görs vissa begränsningar och då talar man om urval. Det är vanligast att detta urval sker slumpmässigt vilket gör att man får en spridning på resultatet (Elofsson, 2005). Vi har inte gjort slumpmässiga urval som Elofsson (2005) påpekar utan vi har valt att göra en totalundersökning på dem som ingår i vår målgrupp på de skolor som vi valt ut. Genom att vi har gjort på detta sätt kan vi få en tydlig bild om bötning relaterade handlingar är något som förekommer på någon av skolorna.

Det är viktigt att poängtera att vi inte kan generalisera utifrån ett bredare perspektiv då vi enbart har våra resultat från två skolor. Dock kan man göra vissa antaganden som att det är rimligt att bötningsrelaterade handlingar är något som kan förekomma på liknade mellanstora orter i Västsverige och inte enbart är ett Göteborgsfenomen.

5. Resultat och analys

Vi delade ut 508 stycken enkäter på de båda skolorna som ingår i vår studie och av dessa fick vi in 338 stycken ifyllda enkäter. Av dessa inkom 127 stycken enkäter från före detta Skaraborgslän och 211 stycken från Hallandslän.

Det var en relativt jämn könsfördelning bland de svarande 52 procent var pojkar och 48 procent var flickor.

Cirka 60 procent har uppgett att det gymnasieprogram som de för närvarande går på har en yrkesförberedande (praktisk) inriktning och nästan 40 procent har en teoretisk (studieförberedande) inriktning.

5.1 Oro och rädsla för att bli utsatt för brott

Cirka 32 procent av de tillfrågade upplever en oro för att bli utsatt för någon bötningsrelaterad handling. Enligt Hutchinson Wallace (2005) finns det en stor rädsla bland ungdomar för att bli utsatta för hot eller någon annan våldsrelaterad handling. Det är även något som är sammankopplat till adolescensperioden (Hutchinson Wallace, 2005). Anledningar till varför att oro är något som är kopplat till adolescensperioden är att det är en tid för individen som är fylld av förändringar.

Carlberg (1994) menar även att det är mycket som händer med individen både psykiskt och fysisk och identitetsskapande är centralt för ungdomsperioden (Carlberg, 1994). Genom att ungdomsperioden är fylld av förändringar och försök att finna sig själv och kamrater så är det förståeligt att ungdomen upplever oro och att dessa känslor är något som präglar tillvaron.

Tabell 5.1

Upplevde oro eller rädsla för att bli utsatt för bötningsrelaterade handling, fördelning efter kön (procent)

Oro	Kön		
	Män N=169	Kvinnor N=161	Alla N=330
Känner oro	26	39,1	32,4
Aldrig	74	60,9	67,6
Total	100	100	100

<.001

Det finns en statistik signifikant skillnad när det handlar om att känna oro bland könen. Nästa 40 procent av flickorna och 26 procent av pojkarna uppger att de kände oro för att bli utsatt för någon bötningsrelaterad handling under mellan- och högstadieperioden. Enligt rapport 2000:6 utsätter pojkar andra för brott i högre utsträckning än flickor, vilket kan vara en förklaring till skillnaden mellan könen.

Det framkommer även en skillnad mellan länen och vilken programinriktning som man går på när det handlar om att känna oro för att bli utsatt för en bötningsrelaterad handling. Det är en statistisk signifikant skillnad mellan flickorna i Hallands län när det handlar om att känna oro och vilken programinriktning man har. Av de flickor som går på ett teoretiskt program i Hallands län upplevde närmare 66 procent en oro för att bli utsatt och av de som har en yrkesförebredande inriktning upplevde cirka 30 procent en oro. Bland pojkarna upplevde nästan 42 procent av de som går på en teoretisk utbildning och cirka 20 procent av dem som går på ett yrkesförberedande program en oro.

I före detta Skaraborgs län finns det ingen statistisk signifikant skillnad mellan att känna oro och vilken programinriktning man har. Vad det gäller skillnader att känna oro bland könen och att gå på en yrkesförberedande inriktning är skillnaderna mellan könen nästintill marginell.

Det framkommer dock en skillnad bland flickor och pojkar mellan de som har en teoretisk inriktning. Denna är inte statistisk signifikant men av flickorna uppger 35 procent att de känner oro och bland pojkarna upplever 16 procent en oro.

Vad man kan se är att det finns tendenser att de som har en teoretisk inriktning i högre utsträckning upplever en oro för att någon skulle tvinga dem till att lämna ifrån sig värdesaker, bli krävd på pengar eller bli hotad.

Utifrån den amerikanska undersökningen Kaufman mfl. (1998) framgår det att 9 procent av ungdomar mellan 12 och 19 år känner oro när det befinner sig i skolmiljö för att bli utsatta för någon form av våldsbrott. Det finns svårigheter att jämföra dessa siffror med våra då vår frågeformulering har fokus på oro utifrån att bli utsatt för stöld, utpressning eller hot. Den amerikanska forskningen har ett fokus på våldsbrott som utgår från formuleringen att bli attackerad eller bli utsatt för skada. Detta kan vara en anledning till den stora differensen mellan känsla för oro i skolmiljö mellan de skolor som vi undersökt och USA.

Ytterligare en orsak kan vara att i Sverige är det vanligare att brott begås i skolmiljö (Rapport 2006:7) och i USA begås de flesta brott där ungdomar är utsatta i miljöer utanför skolan (Hutchinson Wallace, 2005).

Tabell 5.2

Elever som hade en vuxen att anförtro sig åt under mellan- och högstadieperioden om de skulle utsättas för bötningsrelaterade handlingar, fördelning efter kön och län (procent)

Hade en vuxen att prata med	Skaraborg		Halland	
	Man	Kvinna	Man	Kvinna
	N=71	N=55	N=95	N=108
Ja	50,7	74,5	36,8	50
Nej	18,3	3,6	27,4	25,9
Vet ej	29,6	21,8	35,8	24,1
Total	100	100	100	100
	< .01		> .1	

Det finns en skillnad mellan flickorna i de båda länen vad gäller att ha någon vuxen att anförtro sig åt. Nästan 75 procent av flickorna i före detta Skaraborgslän uppger att de hade en vuxen att anförtro sig åt om de skulle utsättas för en bötningsrelaterad handling. I Hallands län uppger 50 procent av flickorna att de hade en vuxen att anförtro sig åt. Skillnaden mellan länen inkluderar även pojkarna där det är en lägre andel i Hallands län än i före detta Skaraborgs län som hade någon vuxen att anförtro sig åt.

Det är en av svårigheterna med bötningsproblematiken eftersom den sällan uppmärksammas av vuxna. Det är en intressant skillnad som framträder mellan länen. Vad det beror på är svårt att svara på, kanske arbetar lärare mer aktivt förebyggande i skolor i före detta Skaraborgs län?

Under ungdomsperioden minskar föräldrar och skola sin betydelse för ungdomen och istället ökar kamraternas betydelse (Angelöw & Jonsson, 1994). Det kan vara en förklaring till varför de halländska ungdomarna inte uppger att de hade en vuxen att anförtro sig till. Det kanske är vanligare i Hallands län att man vänder sig till jämnåriga kamrater istället för till vuxna?

Om respondenterna själva skulle ha blivit tvingade till en bötningsrelaterad handling uppger nästan 60 procent att de skulle våga anmäla det till polisen. 64 procent för skolpersonal och de som får högst förtroende är föräldrar, där 70 procent uppger att de skulle våga berätta för dem. Det framträder inga markanta skillnader mellan könen utan skillnaderna är marginella. När det handlar om att våga anmäla eller berätta för vuxna om att en kompis skulle utsätta någon annan för en handling som ingår i bötningsbegreppet uppger 44 procent att de skulle våga anmäla det till polis. När det handlar om att berätta för skolpersonal framkommer det könskillnader dock är de inte statistiskt signifikanta nästan 49 procent av pojkarna skulle våga berätta för skolpersonal och 63 procent av flickorna. En statistik signifikant skillnad framkommer när det handlar om att våga berätta för föräldrar om en kompis skulle utsätta någon för en bötningsrelaterad handling. Av pojkarna uppger nästan 60 procent att de skulle våga berätta och medan 76 procent av flickorna uppger detsamma. Ytterligare en statistisk signifikant skillnad mellan könen framkommer när det handlar om att våga berätta för annan vuxen där 40 procent av pojkarna och nästan 60 procent av flickorna uppger att de skulle våga berätta för en annan vuxen om en kompis skulle utsätta någon annan för en bötningsrelaterad handling.

24 procent av de ungdomar som deltog i vår undersökning uppger att de skulle lämna ifrån sig värdesaker eller utföra något mot sin vilja på grund av rädsla för att bli slagen. Närmre 15 procent svarar att det är på grund av rädsla för den som utsätter. 12 procent skulle kunna bli utsatt för en bötningsrelaterad handling då de är rädda för att den som utsätter ska berätta en hemlighet om dem. Cirka 8 procent uppger annat som svarsalternativ och vanligaste förekommande svaren är då, ”att bli hotat”, ”hotad med något slags vapen”, ”rädsla för att mina nära skulle bli hotade”, hotad av en grupp”.

Rädsla för att bli slagen och rädsla för den som utsätter är de alternativ som får högst svarsfrekvens, även rädsla för att en hemlighet ska komma ut får en relativt hög svarsfrekvens. Det påvisar att makt är något som är centralt när det handlar om att pressa någon annan på värdesaker eller tvinga någon till att utföra en handling mot dennes vilja. Makt handlar om att den som utövar makten kontrollerar effektiva sanktioner för att få den andre att göra som han eller hon vill (Gilje & Grimen, 2007). I detta fall handlar det om att överföra en rädsla, hot om våld eller kontroll över en ”hemlighet”.

Angelöw och Jonsson (1990) menar att makt är något som man har i relation till andra och det är ett sätt att få andra individer att lyda och genom att lyda undviker man negativa konsekvenser (Angelöw & Jonsson, 1990).

Genom att utföra en handling eller lämna ifrån sig värdesaker har individen underkastat sig för att undvika de negativa konsekvenserna nämligen att bli slagen eller att en hemlighet läcker ut. Maktaspekten ser vi som en förklaring till varför rädsla för att bli slagen, rädsla för den som utsätter och rädsla för att en hemlighet ska komma ut tillhör de vanligaste svarsalternativen. Även Eliasson och Hällqvist (2006) menar att bötning blir möjligt eftersom den som blir bötdad har i något avseende en svaghet eller framstår som svagare. Vilket kan innebära att man inte vågar stå upp för sig själv eller har en hemlighet som man inte vill ska komma ut.

5.2 Grupper och agerande

Nästan 13 procent har svarat att de skulle kunna utföra eller acceptera att kompisgruppen utför en handling mot någon annan trots att man tycker att det är fel för att inte själv bli utsatt. 11 procent skulle gå med på det för att inte bli ovän med de andra i gruppen och nästan 9 procent svarade att de skulle acceptera en sådan handling på grund av att de inte vill avvika från gruppen. Dock är det vanligaste svarsalternativt att de inte vet hur de skulle agera, som cirka 40 procent har svarat.

Grupper är ett komplext samspel mellan individer (Jeffmar, 1997). Kamratgrupper tillhör de så kallade primärgrupperna vilket kännetecknas av nära umgänge och en ”vi känsla” (Angelöw & Jonsson, 1990). Att ha vänner i samma ålderskategori ger ungdomen en trygghet (Carlberg, 1994). Under ungdomsperioden har individen ett behov av att finna självständighet och för att uppnå det avviker man från familjen som är en primärgrupp för att istället hämta normer och värderingar från en annan primärgrupp exempelvis kamratgruppen.

Kamratgruppen influerar de unga i samspel med den rådande ungdomskulturen (Angelöw & Jonsson, 1990). Grupper inkluderar även normer och dessa normer kan se olika ut för varje enskild grupp, den som går emot normer i en grupp får vissa sanktioner som i vissa fall handlar om att bli utesluten (Angelöw & Jonsson, 1990).

Normer är något som styr vårt beteende eftersom vi handlar på ett sådant sätt som vi tror att omgivningen förväntar sig (Maltén, 1992).

I samband med att känslan av att tillhöra en grupp och genom att kamraterna fyller en viktig funktion under ungdomsperioden kan vi finna förståelse till varför 13 procent har svarat för att inte bli utsatt själv och 11 procent har svarat för att inte bli ovän med dem i gruppen. Kamratgruppen är viktig för den unge och därför är det svårt att gå emot gruppens normer eftersom det kan innebära att man blir utesluten från en gemenskap.

Att 13 procent har svarat för att inte bli utsatt själv kan även ha ett samband med rollstrukturen i gruppen. Vissa roller i en grupp har högre status än andra. Hög status hör i sin tur ihop med prestige, popularitet och ger även makt i en grupp (Angelöw & Jonsson, 1990). De som svarat för att inte bli utsatt själv kanske inte har någon av de ”högre” rollerna i en grupp utan kan behöva göra saker mot sin vilja för att inte bli utesluten från gruppen.

Att tillhöra en grupp kan ha olika innebörd. Vissa grupper kan vara destruktiva medan andra kan vara progressiva (Carlberg, 1994). Det är viktigt att vinna gruppens uppskattning samt att inte avvika från gruppens värderingar (Angelöw & Jonsson, 1990). Det kan vara en förklaring till varför 9 procent har uppgett att de eller kamratgruppen skulle kunna utföra en handling mot någon eller tvinga någon till att utföra en handling trots att de vet att det är fel.

Tabell 5.3

Reaktionssätt om någon i kamratgruppen skulle begå en brottslighandling (procent)

Reaktion om någon i kompiskretsen skulle begå en brottslighandling	
Stanna kvar men inte säga något	6,5
Säga ifrån och vara kvar	28,1
Gå där ifrån utan att säga något	6,8
Säga ifrån och gå där ifrån	25,7
Vet ej	32,8
Total	100

Om någon i kompiskretsen skulle begå en brottslighandling eller utföra en felande handling gentemot någon annan svarade 28 procent att de skulle säga ifrån men ändå stanna kvar, nästan 26 procent skulle säga ifrån och gå bort från händelsen. 6,5 procent skulle stanna kvar utan att säga något och nästintill 7 procent skulle gå utan att säga något.

Normer och sanktioner hör samman med den mänskliga tillvaron eftersom de i hög utsträckning reglerar och formar vårt sätt att vara som individer. Normer vare sig de är formella eller informella är något som ingår i varje grupp (Angelöw & Jonsson, 1990). 28 procent svarar att de skulle säga ifrån till kompisen om han eller hon skulle begå en brottslig handling. Detta visar att normer är centralt för hur vi agerar i olika situationer. 28 procent väljer att markera de formella normerna genom att säga ifrån men samtidigt stanna kvar och följa gruppens informella normer.

6, 5 procent hade valt konformitet med gruppen och skulle stanna kvar utan att säga något. Maltén (1992) menar att konformitet är något som individen strävar efter i primärgruppen. Nästan 7 procent svarar att de hade valt att gå utan att säga något och det är även ett tecken på en maktsituation. Maktsituationer kan handla om att undvika auktoritetens ogillande för att på så vis komma undan skuld känslor (Angelöw & Jonsson, 1990).

Genom att stanna kvar utan att säga något har man likställt sig med auktoriteten trots att man skulle vilja säga ifrån men vågar inte på grund av att man riskerar ogillande från auktoriteten.

Hur man regerar hör även samman med vilken roll man har i gruppen. Då roller handlar om de förväntningar som andra människor har och dessa förväntningar gör att man anpassar sitt handlande, med andra ord handlar det om hur vi formar vår roll så att den passar överens med de förväntningar som finns (Angelöw & Jonsson, 1990). Om gruppen förväntar sig att en individ inte vågar säga ifrån kommer detta bli en del av individens roll i gruppen, nämligen den tyste.

Det kan dock uppstå rollkonflikter för individen om han eller hon inte vågar stå upp för något som han eller hon tycker är fel. Eftersom vi som individer inte enbart har en roll utan kan spela olika roller i olika grupper och konstellationer. Rollkonflikter kan handla om som Angelöw och Jonsson, (1990) poängterar att vi får svårt att leva upp till de olika förväntningar som ställs på oss. Den unge kan ha en tydlig uppfattning om vad som är rätt och fel i exempelvis familjen men vågar inte stå upp för det i kamratgruppen och därmed hamnar den unge i en rollkonflikt.

5.3 Vilka ungdomar utsätter andra för bötningsrelaterade handlingar?

Tabell 5.4

Under mellan eller högstadieperioden tagit något från någon annan på grund av att den andra personen inte kunnat säga nej, fördelning efter kön och län (procent)

Tagit något från någon annan pga personen inte kunde säga nej	Skaraborg		Halland	
	Man N= 72	Kvinna N= 54	Man N=102	Kvinna N=109
Ja	20,8	3,7	31,4	3,7
Nej	79,2	96,3	68,6	96,3
Total	100	100	100	100
	< .005		< .000	

Bland de som någon gång under mellan- eller högstadiet utsatt någon annan för en handling där de tagit något från någon annan på grund av att de vet att den som de utsatt inte vågat säga nej finns det vissa statistiskt signifikanta skillnader. Dessa skillnader återfinns i könsfördelningen av de som begått dessa handlingar och det finns även skillnader när det gäller den demografiska fördelningen mellan länen där de aktuella skolorna ligger i förhållande till dessa handlingar.

I före detta Skaraborgs län är det 21 procent av de tillfrågade pojkarna som begått en sådan handling och 4 procent av de tillfrågade flickorna. Denna fördelning visar på en statistiskt signifikant skillnad mellan könen. I Hallands län återfinns det även statistiskt signifikanta skillnader i fördelningen mellan könen. 32 procent av pojkarna och 4 procent av flickorna som blivit tillfrågade svarar att de begått en sådan handling mot någon annan.

Tabell 5.5

Använt hot eller våld för att få någon annan att lämna ifrån sig pengar, mobil, kläder, smycken eller andra värdesaker, fördelning efter kön och län (procent)

Tagit något från någon annan med hot eller våld	Skaraborg		Halland	
	Man	Kvinna	Man	Kvinna
	N= 72	N= 55	N=102	N=109
Ja	2,8	0	8,9	0
Nej	97,2	100	91,1	100
Total	100	100	100	100
	>.1		<.001	

När det handlar om att ha använt sig av hot eller våld för att få åt sig värdesaker i form av pengar, mobiltelefon, smycken, eller andra värdesaker från någon annan återfinns statistiskt signifikanta skillnader mellan könen i Hallands län. Det är 9 procent av de tillfrågade pojkarna och 0 procent av de tillfrågade flickorna som uppger att de begått en sådan handling under mellan- eller högstadiet. I före detta Skaraborgs län kan den statistiskt signifikanta skillnaden inte fastställas då det är knappt 3 procent av de tillfrågade pojkarna och 0 procent av de tillfrågade flickorna som uppger att de utsatt någon annan för en sådan handling.

Tabell 5.6

Använt hot eller hot om våld för att få någon annan att utföra en handling mot dennes vilja, fördelning efter kön och län (procent)

Använt hot eller våld för att tvinga någon till att utföra en handling	Skaraborg		Halland	
	Man	Kvinna	Man	Kvinna
	N= 72	N= 55	N=102	N=109
Ja	5,6	0	7,9	0
Nej	94,4	100	92,1	100
Total	100	100	100	100
	<.1		<.005	

I Hallands län uppger 8 procent av pojkarna och 0 procent av flickorna att de någon gång under mellan- eller högstadiet använt sig av hot eller våld för att tvinga någon annan att utföra en handling mot dennes vilja. Det är en statistiskt signifikanta skillnad mellan könen i Hallands län. I före detta Skaraborgs län är det ingen statistiskt säkerställd skillnad mellan könen. Dock är skillnaderna värd att nämnas då nära 6 procent av pojkarna och 0 procent av flickorna uppger att de begått en sådan handling.

Tabell 5.7

Använt implicita krav för att tvinga någon till att utföra en handling mot dennes vilja, fördelning efter kön och län (procent)

Utan att använda hot eller våld tvinga någon till att utföra en handling	Skaraborg		Halland	
	Man	Kvinna	Man	Kvinna
	N= 72	N= 55	N=102	N=109
Ja	5,6	0	9,9	0,9
Nej	94,4	100	90,1	99,1
Total	100	100	100	100
	<.1		<.005	

Det är en statistisk signifikans skillnad mellan könen i Halland. Där 10 procent av pojkarna och 1 procent av flickor har svarat att de någon gång under mellan- eller högstadiet har övertalat någon annan att utföra en handling mot dennes vilja på grund av att de vet att den de utsatt haft svårt att säga nej. I före detta Skaraborgs län är skillnaden mellan könen inte statistiskt signifikant dock är skillnaden mellan könen värd att nämnas. I före detta Skaraborgs län är det nära 6 procent av pojkarna och 0 procent av flickorna som tillfrågats som uppger att de begått en sådan handling.

Det som kan utläsas i svaren när det gäller könsfördelningen av de som utsätter andra för handlingar som enligt vår definition innefattas av bötningsbegreppet så är det en majoritet av dessa handlingar som begås av pojkar.

Detta fenomen är något som återfinns även i den tidigare forskning som bedrivits i området. I rapport 2006:7 framgår det att de brottshandlingar och problembeteenden är något som främst begås av pojkar (Rapport 2006:7).

Även i rapport 2000:6 tar man upp könsfördelningen bland de som under sin högstadieperiod utsatt andra för rån. I denna rapport är det 10 procent av pojkarna och 5 procent av flickorna som svarat att de utsatt andra för rån (Rapport 2000:6). Eliasson och Hällqvist (2006) lyfter även de fram pojkar som de som oftast återfinns som gärningsman bland de som bötat (Eliasson & Hällqvist, 2006).

Värt att noteras i analysen av resultaten är skillnaden mellan de båda skolorna när det gäller de som utsätter andra för handlingar som enligt vår definition ingår i bötningsbegreppet. Den genomgående trenden i svaren på de fyra frågorna talar för att det är en större andel av de unga på skolan i Hallands län som utsätter andra för bötningsrelaterade gärningar än i före detta Skaraborgs län.

5.4 Vilka ungdomar blir utsatta för bötningsrelaterade handlingar?

Tabell 5.8

Under mellan- högstadieperioden blivit övertalad till att utföra en handling mot sin vilja, fördelning efter kön och län (procent)

Blivit övertalad att utföra en handling mot sin vilja	Skaraborg		Halland	
	Man N= 72	Kvinna N= 55	Man N=101	Kvinna N=109
Ja	2,8	1,8	6,9	11,9
Nej	97,2	98,2	93,1	88,1
Total	100	100	100	100
	>.5		>.5	

Från före detta Skaraborgs län svarar 3 procent av pojkarna och 2 procent av flickorna att de blivit övertalade till att utföra en handling mot sin vilja på grund av att han eller hon har haft svårt att säga nej. Det är dock siffror som inte uppvisar någon statistisk signifikans mellan könen eftersom de som angett att de blivit utsatta är för få.

I Hallands län var det 7 procent av pojkarna och 12 procent av flickorna som uppgav att de blivit utsatta för en handling som denna. Inte heller här blir resultaten statistiskt signifikanta mellan könen men antalet ungdomar som uppgav att de blivit utsatta är ändå i den storleksordningen att vi anser att det är viktigt att redogöra för resultaten.

Tabell 5.9

Blivit tvingad under mellan- högstadieperioden att utföra en handling mot sin vilja på grund av hot och våld har varit med i bilden, fördelning efter kön och län (procent)

Blivit tvingad genom hot eller våld att utföra en handling	Skaraborg		Halland	
	Man	Kvinna	Man	Kvinna
	N= 72	N= 55	N=101	N=108
Ja	5,6	3,6	4	8,3
Nej	94,4	96,4	96	91,7
Total	100	100	100	100
	>.5		>.5	

Från före detta Skaraborg län svarade 6 procent av pojkarna och 4 procent av flickorna att de blivit tvingade genom hot eller våld att utföra en handling mot sin egen vilja. Även i denna fråga är få som svarat att de begått en sådan handling vilket leder till att resultaten inte blir statistiskt signifikanta men resultaten lyfts ändå fram för att påvisa att sådana handlingar förekommer.

Av de tillfrågade i Hallands län uppgav 4 procent av pojkarna och 8 procent av flickorna att de har varit utsatta.

Tabell 5.10

Blivit utsatt för att lämna ifrån sig pengar, mobiltelefon, kläder, smycken eller andra värdesaker på grund av hot eller våld, fördelning efter kön och län (procent)

Blivit utsatt för att någon tagit något från dem genom hot eller våld	Skaraborg		Halland	
	Man	Kvinna	Man	Kvinna
	N= 72	N= 55	N=101	N=109
Ja	9,7	3,6	3	7,3
Nej	90,3	96,4	97	92,7
Total	100	100	100	100
	>.1		>.1	

När det handlar om att ha blivit utsatt för att någon tagit något från dem. Svarade 10 procent av pojkarna och 4 procent av flickorna från före detta Skaraborg län att de blivit utsatta för det. Inte heller i detta fall är resultaten statistiskt signifikanta mellan könen på de som blivit utsatta. I Hallands län svarar 3 procent av pojkarna och 7 procent av flickorna att de blivit utsatta för en sådan handling. Även här saknas den statistiska signifikansen.

Tabell 5.11

Blivit utsatt för att någon tagit pengar, mobiltelefon, kläder, smycken eller andra värdesaker på grund av att man har svårt att säga nej, fördelning efter kön och län (procent)

Blivit utsatt för att någon tagit något från dem pga de haft svårt att säga nej	Skaraborg		Halland	
	Man	Kvinna	Man	Kvinna
	N= 72	N= 55	N=99	N=108
Ja	6,9	16,4	6,1	17,6
Nej	93,1	83,6	93,9	82,4
Total	100	100	100	100
	<.1		<.01	

Av de tillfrågade från före detta Skaraborgs län svarade 7 procent av pojkarna och 16 procent av flickorna att de någon gång under mellan- eller högstadiet utan hot eller våld blivit utsatta för att någon tagit något från dem på grund av att de har haft svårt att säga nej.

Dessa siffror är inte heller de statistiskt signifikanta när det gäller skillnaderna mellan könen. Dock vill vi ändå lyfta fram dem för att visa på omfattningen av sådana handlingar.

Bland de som besvarat enkäten från Hallands län var det 6 procent av pojkarna och 18 procent av flickorna som svarat att de blivit utsatta för en handling som denna. Dessa siffror innehåller en statistisk signifikans.

Fördelningen bland svaren på vilket kön som oftast utsätts för bötningsrelaterade handlingar varierar mellan de olika länen. I Hallands län är det flickorna som i störst utsträckning är de som blir utsatta. I före detta Skaraborgs län är fördelningen mellan könen mer jämn men det finns en liten övervikt mot att de som oftast utsätts där är pojkar.

Enligt rapport 2006:7 så utsätts pojkar och flickor i liknade omfattning för hot i olika former (Rapport, 2006:7). Det stämmer väl med det resultat vi fått av de medverkande ungdomarna från skolan i före detta Skaraborgs län. Dock avviker resultatet från skolan i Hallands län där oftast flickor är de som blir utsatta. Rapport 2000:6 uppvisar ett annat resultat när det gäller ungdomar som varit utsatta för rån under sin högstadietid. I rapporten framgår att 10 procent av pojkarna och 5 procent av flickorna varit utsatta (2000:6) dessa siffror går emot de siffror som framkommit från Hallands län.

Även Eliasson och Hällqvist (2006) studie indikerar att det är vanligare att pojkar utsätts för bötning än flickor (Eliasson & Hällqvist, 2006). Dessa siffror avviker från de resultat som framgår i vår studie. I före detta Skaraborgs län finns en marginellt större andel pojkar som blivit utsatta och i Hallands län det flickor som är den största delen utsatta.

5.5 Kännedom om begreppet bötning

Tabell 5.12

Kännedom om bötningbegreppet, fördelning efter kön och län (procent)

Känner till			
Bötningbegreppet	Man	Kvinna	Alla
Skaraborg	N=70	N=55	N=125
Ja	37,1	32,7	35,2
Nej	28,6	16,4	23,2
Vet ej	34,3	50,9	41,6
Total	100	100	100
	<.1		
Känner till			
bötningbegreppet	Man	Kvinna	Alla
Halland	N=98	N=106	N=204
Ja	43,9	35,8	39,7
Nej	25,5	40,6	33,3
Vet ej	30,6	23,6	27
Total	100	100	100
	<.1		

Det är en relativt jämn fördelning kring svarsalternativen. Det är en större andel som känner till bötningbegreppet i Hallands län där nästan 40 procent har svarat ja motsvarande 35 procent i före detta Skaraborg. I före detta Skaraborg är skillnaderna kring kännedom om bötningbegreppet och kön nästintill marginell. I Hallands län är det en större skillnad mellan att känna till begreppet och kön dock är skillnaderna ej statistiskt signifikanta. Cirka 44 procent av pojkarna uppger att de känner till bötning och vet vad det är medan 36 procent av flickorna ger samma svar.

Det finns dock svårigheter kring detta resultat eftersom flera av de svarande har kryssat i ja och har sedan gett följande svar på vad bötning är, nedan följer några citat från enkäten:

”Jag tror att det är vanligast mellan städer och orter då man t e x kör hem från jobbet”

”Man kan få böter i trafiken om man står fel, man kan få böter om man går mot röd gubbe. Man kan få böter för väldigt många saker!”

”Det är nog vanligast bland ungdommar för man skall tex vara häftig att köra utan hjälm på moppen och sånt.”

”Där det finns tattare”

Bötning är något som har förknippats med och tolkas som böter. Orden ter sig relativt likt men innebörden är inte detsamma. Därmed blir det svårt att tolka dessa resultat eftersom de som svart ja kanske inte känner till bötning i den bemärkelse som vi syftar på. Det stryker vårt tidigare resonemang att bötning är något som kan ses som lokalt förankrat. Vilket var en av anledningen till varför vi valt att ställa frågor utifrån handlingar som utgör begreppet snarare än frågor om begreppet i sig.

Några av respondenterna har dock gett förklaringar som tyder på att de känner till och är bekanta med bötningensbegreppet exempel på citat är:

”Man kräver folk på pengar”

”Ta från andra och hota”

”Jag har ingen erfarenhet av bötning men skulle gissa att det är vanligast i tätorter på skolan där personen man vill ha pengar av är lettilgänglig men om personen skulle vägra tror jag misshandeln sker utanför skolan.”

6. Slutdiskussion

Den vanligaste formen av påtryckningar vid bötning är hot om våld. Det förekommer även mer subtila former av hot så som rädsla för att den som utsätter ska berätta en hemlighet. Utifrån detta menar vi att maktaspekten kan ta sig flera olika uttryck och ligger till grund för att en bötningssituation ska uppstå. Relationen mellan den som utsätter och den som blir utsatt rymmer så väl fysiska som psykiska former av hot. Vi anser därför att det är viktigt att beakta att bötning även handlar om implicita former av hot och inte enbart om explicita det vill säga, fysiska hot så som hot om våld.

Vi anser att bötningensbegreppet är lokaltförankrat till Göteborg, vilket vi även fått bekräftat genom enkätundersökningen. I före detta Skaraborgs län uppgav cirka 35 procent och i Hallands län uppgav nästan 40 procent att det kände till bötningensbegreppet och dess innebörd. Vi menar i och med detta att det är viktigt i framtida studier som handlar om bötning att snarare se till handlingarna som utgör begreppet än begreppet i sig. Det finns flera orsaker till det. Den första är att de som besvarat enkäten har svårt att ge en korrekt beskrivning av eller säger sig inte känna till bötningensbegreppet. Den andra aspekten kan orsakas i att bötningensbegreppet härstammar från ungdomarnas egen benämning av en samling brottsliga handlingar. Dessa handlingar benämns i vissa fall annorlunda så som vadslagning. Vi menar vidare att de handlingar som innefattas av begreppet bötning är av sådan allvarlig art att de bör benämnas vid sina rätta namn så som rån, utpressning, olaga hot med mera. Genom att samla dessa handlingar under ett samlingsnamn låter det inte lika allvarligt, exempelvis jag har bötat någon låter inte lika allvarligt som jag har rånat någon.

Vi tycker det är intressant att lyfta fram att det finns en skillnad mellan de båda skolor som vi undersökt i huruvida ungdomarna har förtroende till de vuxna i skolan när det gäller att prata om bötningensrelaterade handlingar. Ett faktum är att det är få i Hallands län som har någon vuxen att anförtro sig åt när det gäller bötningensrelaterade handlingar och det finner vi vara oroväckande. I före detta Skaraborgs län ser dock siffrorna bättre ut på dem som har någon att vuxen att anförtro sig åt men vi tycker ändå att siffrorna kan förbättras även här. Bötning är något som ofta pågår i det fördolda och sker för det mesta utan insyn från vuxenvärlden. Vi anser att de vuxna som finns i ungdomarnas omgivning bör ta ett större ansvar i denna problematik och även öka sina kunskaper när det handlar om bötningensproblematiken.

Vi tycker inte att ansvaret ska läggas helt och hållet på ungdomarna själva utan alla måste hjälpa åt. Föräldrar, personal i skolan, polis och socialtjänst bör agera gemensamt för att kunna lösa problematiken.

Enligt vår studie är bötningsrelaterade handlingar något som förekommer även utanför Göteborg. De är fler som blir utsatta i Hallands län och där utsätts även flickorna i störst utsträckning. I före detta Skaraborgslän är det en mindre andel som blivit utsatt för bötningsrelaterade handlingar än i Hallands län och i före detta Skaraborgs län är skillnaderna mellan könen marginell. När det gäller flickorna i Hallands län och varför de i högre utsträckning blir utsatta är inget vi kan få svar på i vår studie. Däremot då det gäller ungdomarna i Hallands län som uppger sig ha färre vuxna att anförtro sig åt så kan vi se att det finns en koppling mellan detta och att bli utsatt.

Pojkar utsätter andra i högre utsträckning för bötningsrelaterade handlingar vilket även är något som kan bekräftas av tidigare forskning i området. I vår undersökning kan vi inte svara på varför pojkar i högre utsträckning begår fler brott än flickor. Det är dock värt att notera att vår studie går i linje med tidigare forskning på denna punkt.

Socialpsykologi och utvecklingspsykologi är två viktiga teoretiska aspekter att sätta i relation till varför bötningssituationer kan uppstå och för att förstå bötningsproblematiken. Utifrån vår studie kan vi se att många ungdomar sätter lojalitet till gruppen före den egna känslan kring rätt och fel. Det anser vi vara en del av det socialpsykologiska perspektivet utifrån vikten att under ungdomsperioden tillhöra en grupp. Detta kan bidra till att gruppens normer kring rätt och fel sätts före individens tidigare erfarenheter kring normer och värderingar. Rädsla för att avvika eller uteslutas från en gemenskap kan även få en individ att låta sig acceptera brottsliga handlingar. Maktaspekten är även en del av detta resonemang då en ledare i gruppen eller gruppen som social plattform besitter sanktionsmedel i form av att utesluta och trakassera en individ som väljer att avvika från gruppens beteende eller stå upp för normer eller värderingar som inte stämmer överens med gruppen.

Vi anser att det finns en koppling mellan att bli utsatt, att uppleva oro samt att inte ha en vuxen att anförtro sig åt. I studien framkommer det att det är flera som bli utsatta i Hallands län och det är färre som har någon vuxen att anförtro sig åt och det menar vi inverkar på ungdomarnas upplevelse av oro inför att bli utsatta för bötningsrelaterade handlingar.

I före detta Skaraborgs län är det färre som utsätts för bötningsrelaterade handlingar och det är flera som har en vuxen att anförtro sig åt och det är färre som upplever en oro. Enligt vår mening visar det på vikten av att vuxna i ungdomars omgivning i större utsträckning skall engagera sig i ungdomarnas uppväxt och situation.

6.1 Förslag till vidare forskning

Vi tycker att det skulle vara intressant om en liknande studie som vår skulle genomföras i större omfattning och inkludera fler skolor och med större geografisk spridning. Vi tycker också att det är viktigt i vidare forskning att se till de handlingar som utgör begreppet bötning än begreppet i sig eftersom vår studie har påvisat att det finns svårigheter med användningen av begreppet.

Andra intressanta aspekter att ha i åtanke i vidare forskning i samma område är att utöka frågorna kring bakgrundsförhållanden och se till aspekter så som familjeförhållanden, familjekonstellation, etnicitet och uppväxtmiljö.

Det skulle även vara intressant att kunna genomföra en kvalitativ studie både utifrån förövare och den utsattes perspektiv. Ett inifrånperspektiv där de som utför och de som utsätts för bötningsrelaterade handlingar får ge sina egna skildringar av sina erfarenheter.

Referenser

- Angelöw, B och Jonsson, T (1990): *Introduktion till socialpsykologi*. Studentlitteratur, Lund
- Brottsförebyggande rådet (2006): *Ungdomar och brott åren 1995- 2005, resultat från sex självdeklARATIONER bland elever i årskurs 9, Rapport 2006:7*.
- Brottsförebyggande rådet (2000): *Ungdomar som rånar i Malmö och Stockholm, BRÅ-rapport 2000:6*
- Bäckström Lerneby, J (2007-01-16): *Bötning vanligt bland ungdomar*
<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=113&a=319727> (hämtad 2008-10-15)
- Bäckström Lerneby, J (2005-11-27): *Maffiametoder allt vanligare i skolorna*
<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=113&a=245328> (hämtad 2008-10-15)
- Bäckström Lerneby, J (2005-11-27): *Ett enkelt sätt att skaffa pengar*
<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=113&a=245327> (hämtad 2008-10-15)
- Carlberg, G (1994): *Dynamisk utvecklingspsykologi*. Natur och kultur, Borås.
- Elofsson, S: kap 4 *Kvantitativmetod- struktur och kreativitet*. Red. Larsson, S, Lilja, J och Mannheimer, K (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Studentlitteratur, Malmö
- Eliasson, D, Hällqvist, J (2006): *Bötning, en studie av utbredning och natur*. Fördjupade studier vid juridiska institutionen, Göteborg
- Engelbrektson, L : *Bötning ett nytt fenomen i skolorna*
<http://polisen.se/inter/util/nodeid=21434&pageversion=1.jsp?articleid=174176> (hämtad 2008-10-16)
- Esiasson D, Gilljam, M, Oscarsson, H, Wängrud, L (2004): *Metodpraktikan, konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Nordstedt juridik, Stockholm
- Gaversjö, D (2007-12-06): *Bötning - inkörspport till gängkriminalitet*
<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=114&a=387397> (hämtad 2008-10-16)
- Hutchinson Wallace, L (2005): *The impact of parental attachment and feelings of isolation on adolescent fear of crime at school*. D.C.
- Gilje, N och Grimen, H (2007): *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Daidalos, Uddevalla

- Jeffmar, C (1987): *Socialpsykologi- människor i samspel*. Studentlitteratur, Lund
- Johansson, A(2005-12-02): *BRÅ har en oklar bild om bötning*
<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=113&a=246396> (hämtad 2008-10-15)
- Kaufman, P Mfl. (1998): *Indicators of school crime and safety*. U.S Department of education, Institute of education sciences
- Larsson, S: kap 2 *Teori, metod och empiri*. Red. Larsson, S, Lilja, J och Mannheimer, K (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Studentlitteratur, Malmö
- Lilja, J: kap 15 *Samhälls och beteendevetenskapliga skalor*. Red. Larsson, S, Lilja, J och Mannheimer, K (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Studentlitteratur, Malmö
- Lindberg, M (2005-11-29): *Lärare skyldiga att anmäla*
<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=113&a=245875> (hämtad 2008-10-15)
- Magne Holme, I och Krohn Solvang, B (1997): *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Studentlitteratur, Lund
- Maltén, A (1992): *Grupputveckling*. Studentlitteratur, Lund
- Magnusson, E (2005-11-27): *De vuxna tar inte sitt ansvar*
<http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=113&a=245425> (hämtad 2008-10-15)
- Olofsson, P-O och Sjöström, B (1993): *Existens och sociala relationer, skiss till en existentiellistisk socialpsykologi*. Studentlitteratur, Lund
- Persson, J, Sandström, S (2007) *Bötning, en tidningsanka eller ett allvarligt problem?, Olika professionella i Göteborg ger sin bild av problemet*. C-uppsats socionomprogrammet, Göteborg.
- Svenning, C (2003): *Metodboken, samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling. Klassiska och nya metoder i informationssamhället, källkritik på internet*. Lorentz förlag, Eslöv
- Thurén, T (1991): *Vetenskapsteori för nybörjare*. Liber, Malmö

Rioch, M: kap 3, *Wilfred Bions teorier om grupper*. Red. Jern Siv, S, Boëthius, B, Hidman, U, Högberg, B (1984): *Grupprelationer, texter om förhållandena mellan individ, grupp och organisation*. Natur och kultur, Stockholm

Vetenskapsrådet ISBN:91-73-008-4: *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*

<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf> (hämtad 2008-11-10)

Enkätundersökning

Denna enkät följer de forskningsetiska principer som är uppsatta av forskningsrådet. Detta innebär din medverkan är frivillig och att dina svar kommer att behandlas helt anonymt. Det insamlade materialet kommer enbart att användas i forskningssyfte.

Vi hoppas att Du tar dig tid att fylla i enkäten,

Tack för din hjälp!

Instruktioner:

Var god kryssa i det alternativ som bäst stämmer överens, svara bara med ett kryss om inte annat anges. Glöm inte att svara på alla frågor och observera att det finns frågor på både fram- och baksida i enkäten.

1. Kön

Man

Kvinna

2. Vilken form av program går du på?

Yrkesförberedande (praktiskt) Teoretisk inriktning (studieförberedande)

Annat

3. Vilket län ligger din skola i?

Före detta Skaraborgslän

Hallandslän

4. Har du någon gång under mellan/högstadiet själv tagit något från någon annan utan att använda hot eller våld därför att du visste att den andra ändå inte vågade säga nej.

Ja, 1-2 ggr Ja, fler än 3-6 ggr Ja, fler än 6 ggr Nej.

5. Har du någon gång under mellan/högstadiet använt hot eller våld för att få pengar, mobiltelefon, kläder, smycken eller andra värdesaker från någon annan

Ja, 1-2 ggr Ja, fler än 3-6 ggr Ja, fler än 6 ggr Nej.

6. Har du någon gång under mellan/högstadiet använt hot eller våld för att tvinga någon att utföra en handling mot dennes vilja exempelvis sexuell handling, stöld, våld mot annan, skadegörelse, utpressning.

Ja, 1-2 ggr Ja, fler än 3-6 ggr Ja, fler än 6 ggr Nej.

7. Har du någon gång under mellan/högstadiet övertalat någon att utföra en handling mot dennes vilja på grund av att du vet att den andre inte vågar säga nej exempelvis sexuell handling, stöld, våld mot annan, skadegörelse, utpressning.

Ja, 1-2 ggr Ja, fler än 3-6 ggr Ja, fler än 6 ggr Nej.

8. Under mellan/högstadiet har någon utan hot eller våld övertalat dig till att utföra en handling mot din vilja på grund av att du har haft svårt att säga nej exempelvis sexuell handling, stöld, våld mot annan, skadegörelse, utpressning.

Ja, 1-2 ggr Ja, fler än 3-6 ggr Ja, fler än 6 ggr Nej.

9. Under mellan/högstadiet har någon tvingat dig genom hot eller våld att utföra en handling mot din vilja exempelvis sexuell handling, stöld, våld mot annan, skadegörelse, utpressning.

Ja, 1-2 ggr Ja, fler än 3-6 ggr Ja, fler än 6 ggr Nej.

10. Har du någon gång under mellan/högstadiet *med* hot eller våld blivit utsatt för att någon tagit något från dig exempelvis pengar, mobiltelefon, kläder, smycken eller andra värdesaker

Ja, 1-2 ggr Ja, fler än 3-6 ggr Ja, fler än 6 ggr Nej.

11. Har du någon gång under mellan/högstadiet *utan* hot eller våld blivit utsatt för att någon tagit något från dig exempelvis pengar, mobiltelefon, kläder, smycken eller andra värdesaker på grund av att du inte kunde säga nej.

Ja, 1-2 ggr Ja, fler än 3-6 ggr Ja, fler än 6 ggr Nej.

12. Vilket kön var dem som *utsatte dig*

Man Kvinna Ingen erfarenhet

13. Beskriv ålder på dem som *utsatte dig*

Yngre Äldre Jämnårig Ingen erfarenhet Vet ej

14. Beskriv relation till de som *utsatte dig*

Klasskamrat
 Gick på samma skola
 Utomstående (ex annan skola)
 Ingen erfarenhet
 Vet ej

15. Vilket kön var dem som *du utsatte*

Man Kvinna Ingen erfarenhet

16. Beskriv ålder på dem som *du utsatte*

Yngre Äldre Jämnårig Ingen erfarenhet Vet ej

Beskriv relationen till de som *du utsatte*

Klasskamrat
 Gick på samma skola
 Utomstående (ex annan skola)
 Ingen erfarenhet
 Vet ej

17. Om du *har* tvingat någon till att utföra en handling med hot om våld eller utan hot eller våld, har detta uppmärksammats av någon vuxen?

Nej, ingen Ja. Vet ej

18. Om du svarat Ja på fråga 18, i så fall vem? (flera alternativ kan anges)

Polis Förälder Skolpersonal Personal på fritidsgård
 Ledare/tränare inom fritidsaktivitet Annan vuxen Vet ej

19. Om du *blivit* tvingad av någon till att utföra en handling med hot om våld eller utan hot eller våld, har detta uppmärksammats av någon vuxen?

Nej, ingen Ja Vet ej

20. Om du svarat Ja på fråga 20, i så fall vem? (flera alternativ kan anges)

Polis Förälder Skolpersonal Personal på fritidsgård
 Ledare/tränare inom fritidsaktivitet Annan vuxen Vet ej

21. Om du har eller skulle blivit tvingad till att utföra en handling eller krävts på pengar eller andra värdesaker skulle du då våga anmäla/berätta för...

	Ja	Nej	Vet ej
Polis	☐	☐	☐
Skolpersonal	☐	☐	☐
Föräldrar	☐	☐	☐
Personal på fritidsgård	☐	☐	☐
Ledare/tränare inom fritidsaktivitet	☐	☐	☐
Annan vuxen	☐	☐	☐

22. Om någon i din kompis krets skulle tvinga någon annan till att utföra en handling mot dennes vilja eller kräva någon på pengar eller andra värdesaker skulle du då våga anmäla/berätta för...

	Ja	Nej	Vet ej
Polis	☐	☐	☐
Skolpersonal	☐	☐	☐
Föräldrar	☐	☐	☐
Personal på fritidsgård	☐	☐	☐
Ledare/tränare inom fritidsaktivitet	☐	☐	☐
Annan vuxen	☐	☐	☐

23. När du gick på mellan/ högstadiet kände du dig då orolig för att någon skulle kräva dig på pengar eller andra värdesaker eller utsätta dig för hot?

Ofta Mindre ofta Sällan Aldrig

24. Hade du någon vuxen under mellan/ högstadiet som du kan anförtro dig åt om du skulle ha blivit utsatt eller se någon annan bli utsatt för hot om våld, pressad på pengar eller andra värdesaker?

Ja Nej Vet ej

25. Vad skulle kunna få dig att lämna ifrån dig värdesaker till någon annan eller utföra/göra något mot din vilja? (flera alternativ kan anges)

- Rädd för att bli slagen Bli en i gruppen Rädsla för den som utsätter dig
- Rädsla för att bli retad/mobbad
- Rädd för att någon ska berätta en "hemlighet" om dig
- Annat, i så fall vad.....
- Vet ej

26. Vad skulle kunna få dig gå med på att utföra eller acceptera att kompisgruppen utföra en handling mot någon annan som du vet är fel?

- För att inte själv bli utsatt För att beteendet är okej i gruppen
 För att inte avvika från gruppen För att inte bli ovän med de andra i gruppen
 Inget av ovanstående alternativ Vet ej

27. Om någon i den kompiskrets skulle begå en brottslig handling mot någon eller göra något som du anser är fel mot någon annan, hur skulle du göra?

- Stanna kvar men inte säga något Säga ifrån och vara kvar
 Gå där ifrån utan att säga något Säga ifrån och gå där ifrån
 Vet ej

28. Har du hört talas om bötning och vet vad det innebär?

- Ja Nej Vet ej

Skriv gärna vart du tror att bötning är vanligast (Storstad/ mindre orter skolmiljö/ ej skolmiljö) _____

Tack, för din medverkan!

Bilaga 2.

Hej

Vi är två elever på socionomutbildningen i Göteborg. Just nu befinner vi oss på den 7:e och sista terminen på utbildningen. Denna enkät är tänkt att utgöra grunden i vårt examensarbete. Enkäten riktar första års elever på en gymnasieskola i Halland och en i f.d. Skaraborg.

Vi önskar att så många elever som möjligt deltar i undersökningen från årskurs 1. Enkäterna skall lämnas åter till expeditionen innan den 20:e november.

MVH

Martin Kagerin

Linda Norelius